

Jaarverslag 2019

Utrecht Natuurlijk
verrijkt je wereld

Utrecht Natuurlijk
verrijkt je wereld

Jaarverslag **2019**

Colofon

Uitgave

Utrecht Natuurlijk

Tekst

Utrecht Natuurlijk

Foto's

Sara Assarrar, Pim Geerts,
Aafke Holwerda, Hiske
Midavaine, Utrecht
Natuurlijk, Zip Zipsen, e.a.

Vormgeving

buro-Lamp

Datum

juni 2020

Meer informatie

Utrecht Natuurlijk
030 753 38 00
info@utrechtnatuurlijk.nl
www.utrechtnatuurlijk.nl

Inhoud

Vooraf	7	2	Natuureducatie	28	
1	Stadsboerderijen en tuinen	8	2.1	Inleiding	28
1.1	Inleiding	8	2.2	Basisonderwijs	28
1.2	Dieren	9	2.3	Voortgezet en hoger onderwijs	35
1.3	Stadstuinen	12	3	Groene en duurzame stad	36
1.4	Groen en natuurlijk spelen	15	3.1	Inleiding	36
1.5	Boerderijwinkel en ondersteunende horeca	15	3.2	Biodiversiteit	36
1.6	Recreatieve activiteiten en evenementen	18	3.3	Groene Stad	38
1.7	Locaties als groen wijkpodium	23	3.4	Duurzame stad	41
1.8	Meewerken op de boerderijen en tuinen	24	3.5	SIDO	42
1.9	Samenwerken aan kwaliteit	26	3.6	Netwerk	43
			4	Organisatie	44
			4.1	Team	44
			4.2	Stages	44
			4.3	Bestuur	45
			4.4	Nieuw beleidsplan 2020–2023	45

Vooraf

Wij hebben in 2019 weer volop genoten van de bezoekers die we op onze locaties mochten ontvangen. Onze dieren, de tuinen, de speelmogelijkheden, de evenementen en de educatieve activiteiten worden gewaardeerd door Utrechters van alle leeftijden en culturele achtergronden. Het regelmatige bezoek aan onze locaties is voor veel Utrechters een vaste waarde in het stedelijk leven.

Ondanks dat er steeds meer tijd online wordt doorgebracht is er ook echt behoefte aan verrijkende ervaringen in het groen, in de natuur. Die vindt men onder andere op onze locaties. Waar het politieke debat in 2019 verhardde, waren dit ook plekken waar mensen juist samen kwamen. Waar bezoekers elkaar wisten te vinden in een gedeelde passie; verbinding met de natuur en gezamenlijk actief zijn in een groene omgeving die verwonderd. Utrecht Natuurlijk voorziet in een maatschappelijke vraag.

We danken de vele scholen voor het vertrouwen in onze natuureducatie. Zij kwamen weer in grote getalen naar ons lesaanbod. We danken alle organisaties en bewonersinitiatieven die één van onze locaties kozen om hun activiteiten aan te bieden. We danken alle samenwerkingspartners waarmee we activiteiten organiseerden die hebben bijgedragen aan een groene en gezonde stad. We danken de gemeente Utrecht die ons de bijzondere locaties ter beschikking stelt en ons de mogelijkheid biedt om dit alles te realiseren. En we danken de vele bezoekers die ervoor zorgden dat we iedere dag weer de natuur in de stad konden vieren.

Het geweld tijdens de tramaanslag op 18 maart 2019 heeft ons niet onberoerd gelaten. Maar ook wij hebben hierna de draad weer opgepakt om met extra energie juist dat te doen waar we goed in zijn; Utrechters in staat stellen de natuur te beleven, er over te leren en er zorg voor te dragen.

In 2019 realiseerden we een hernieuwde invulling van onze inhoudelijke koers. Deze staat omschreven in ons nieuwe beleidsplan 2020 – 2023 'Voor een Groene en Gezonde Stad'. Hierin formuleerden wij ons antwoord op de veranderende behoefte aan natuurrecreatie en –educatie, de behoefte om de kwaliteit van het groen in stad te vergroten, de behoefte aan gezonde voeding en aan bewustzijn over onze voedselproductie. Met 'Voor een Groene en Gezonde Stad' formuleerden we een koers waarmee we in de komende jaren volop vooruit kunnen. Onze unieke locaties en de talenten van onze medewerkers vormen daarbij de basis van waaruit we onze doelstellingen samen met onze partners in de stad gaan realiseren.

2019 was een heel mooi jaar en een afsluiting van een decennium. Op naar het volgende.

Rob Nillezen
directeur

Stadsboerderijen en tuinen

1.1 Inleiding

Utrecht Natuurlijk beheert vijf stadsboerderijen en vier zelfstandige stadstuinen. In 2019 zijn we ook gestart op een vijfde stadstuin: Kasteeltuin Nijevelt in de wijk Vleuten – De Meern.

De stadsboerderijen zijn het gehele jaar, minimaal zes dagen per week geopend voor het publiek. De dieren op de stadsboerderijen worden iedere dag, 365 dagen per jaar, verzorgd door onze diervverzorgers.

Ons programma voeren we zoveel als mogelijk uit op deze locaties. We ontvangen er publiek, deelnemers, scholen en werken er samen met andere maatschappelijke organisaties en bewonersinitiatieven.

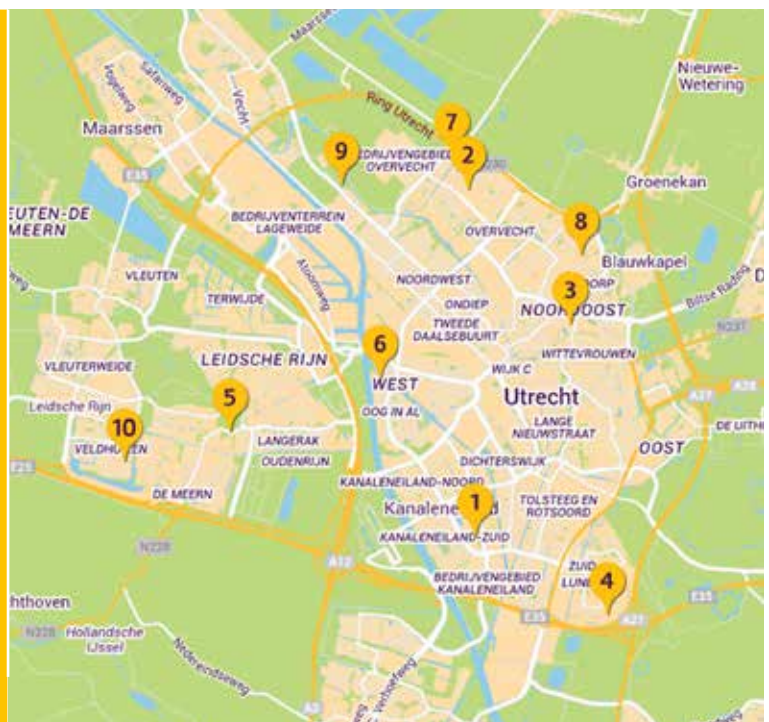
De locaties ontvangen jaarlijks zo'n 350.000 bezoeken. Bezoekers komen voor de dieren, voor de tuinen en om op onze locaties te spelen. We trekken ook bezoekers met onze boerderijwinkel, ondersteunende horeca en de vele recreatieve activiteiten en evenementen die we organiseren.

Stadsboerderijen

- 1 Eilandsteede in de wijk Zuidwest
- 2 Gagelsteede in de wijk Overvecht
- 3 Griftsteede in de wijk Noordoost
- 4 Koppelsteede in de wijk Zuid
- 5 Steede Hoge Woerd in de wijk Vleuten – De Meern

Stadstuinen

- 6 Kanaalweg in de wijk West
- 7 Klopvaart in de wijk Overvecht
- 8 Plutodreef in de wijk Overvecht
- 9 Zuilen in de wijk Noordwest
- 10 Kasteeltuin Nijevelt in de wijk Vleuten – De Meern

Ons dierenbestand

• Geiten	45
• Schapen	49
• Varkens	12
• Koeien	11
• Pony's	6
• Ezels	4
• Cavia's	41
• Konijnen	26
• Tamme ratten	25
• Kippen	88

1.2 Dieren

Een van de doelen van de stadsboerderijen is om ook de inwoners van verstedelijkt gebied contact te laten hebben met boerderijdieren.

Ons dierenbestand bestond in 2019 uit meer dan 400 dieren. Dit varieert tussen de 60 en 120 dieren per stadsboerderij.

We houden dieren educatief, recreatief en therapeutisch, als cultuurhistorisch erfgoed en voor de voedselvoorziening en productie van dierlijke producten die we als mens in ons dagelijks leven gebruiken. We geven daarmee uiting aan de verschillende rollen en betekenissen waarvoor dieren in onze maatschappij worden gehouden. Wij laten betekenissen zien, vertellen erover en laten onze bezoekers deze ook ervaren.

Educatief

Bij onze educatie maken wij onderscheid tussen formele (educatie gekoppeld aan scholen, zie hoofdstuk 3) en non-formele educatie (een vorm van leren die buiten het formeel onderwijs plaatsvindt).

Op onze stadsboerderijen leren mensen over natuurlijke processen zoals geboorte, leven en dood van de dieren en de relatie die de mens heeft met deze kringloop, en over het dier als leverancier van voedsel en andere dierlijke producten. Ook zijn onze stadsboerderijen vaak een eerste kennismaking voor stadsbewoners, en met name voor kinderen, met de landbouw en veeteelt.

In 2019 hebben we op Steede Hoge Woerd een nieuw soort vrijetijdsactiviteit ontwikkeld: de sneak peek. Een kijkje achter de schermen van de stadsboerderij. Eén van de medewerkers van Steede Hoge Woerd neemt je mee achter de schermen en laat zien welk voer de dieren krijgen, waar de poep heen gaat zodra de hokken schoongemaakt zijn, hoe de dieren allemaal heten, welke verhalen horen bij de dieren en hoe het komt dat we zelfs een eenhoorn hebben op de stadsboerderij. De activiteit is acht keer aangeboden in de schoolvakanties voor gezinnen met jonge kinderen.

Recreatief en therapeutisch

Ondanks dat de mens inmiddels ver van het dierlijke af staat, hebben wij wel een nauwe band met dieren en hebben wij hen graag om ons heen. Niet voor niets leven miljoenen huisdieren, paarden, vogels en andere dieren in onze directe omgeving. Op allerlei vlakken ondersteunen zij ons in ons psychische, lichamelijke of sociale welbevinden. Utrechters komen graag naar onze locaties om contact te maken met onze dieren en ze te bekijken. Wij organiseren dagelijks kleinschalige activiteiten waarbij bezoekers mee kunnen helpen met dagelijkse werkzaamheden als voeren en pony's borstelen. Kinderen kunnen meer sporadisch een rondje rijden op de pony en éénmaal per jaar wordt uitgebreid aandacht besteed aan het scheren van de schapen.

In 2019 werden onze locaties ook weer veelvuldig bezocht door ouderen uit omliggende verzorgingshuizen. Zij brengen samen met een verzorger, hun kinderen en/of mantelzorgers een bezoek aan onze boerderij. O.a. op Eilandsteede organiseerden we activiteiten speciaal voor ouderen uit het naastgelegen verzorgingshuis. We zorgden ook voor menging van verschillende doelgroepen met 'Jong ontmoet oud, ontmoet jong, ontmoet dier' activiteiten. Ouderen uit het verzorgingshuis en kinderen van BSO-groepen hebben dan gezamenlijk een aai-, verzorgings- en knuffelmoment met dieren. De deelnemers van Reinaerde organiseerden in 2019 wekelijks knuffelochtenden voor kinderen en ouderen.

Alleen bij uitzondering gaan wij op pad met onze dieren. Vrijwilligers en medewerkers van Utrecht Natuurlijk gaan bijvoorbeeld met een aantal kleine huisdieren naar verschillende verzorgingshuizen. Ouderen die niet meer bij ons op bezoek kunnen komen, maken dan toch contact met dieren. We hebben al 20 jaar een samenwerking met het Wilhelmina Kinderziekenhuis (WKZ). Iedere twee weken gaan vrijwilligers van Griftsteede met kleine dieren naar het WKZ. Samen met vrijwilligers van het WKZ zorgen we dat kinderen kunnen genieten van contact en knuffelen met onze dieren. De dieren worden vervoerd met de dierenambulance. Kleine voorbeelden met grote impact op het welzijn van de mens!

Cultuurhistorisch

Nederland kende als traditioneel landbouland een grote variëteit aan (inmiddels zeldzame) rassen van landbouwhuisdieren. Door schaalvergroting en rationalisering in de landbouw dreigt deze variëteit te verdwijnen. Dat is jammer omdat daarmee een belangrijk stuk cultureel erfgoed en genetische variëteit verdwijnt. Utrecht Natuurlijk houdt daarom bij haar dierkeuze rekening met deze zeldzaam wordende landbouwhuisdierrassen en draagt zo bij aan de in stand houding daarvan. Op Gagelsteede houden we de Twentse Land Gans. Zij legde in 2019 weer sinds tijden een nest met vijf jongen. Op Eilandsteede en Gagelsteede hadden we de Fries Hollandse koe. Op Gagelsteede kwamen dit jaar twee mooie Friese Melk lammetjes de dierstapel versterken. Fries Melk schapen zijn door de hoge poten een typisch ras om te houden voor de melk; dat is makkelijker melken.

Daarnaast hebben we een Drents Heideschaap op Koppelsteede, landgeiten en landvarkens op Griftsteede, Lakenfelders op Steede Hoge Woerd, Bonte Bentheimers op Gagelsteede en de Noord-Hollandse Blauwe Kip op Eilandsteede.

We maken ook thematische keuzes in het dierenbestand. Steede Hoge Woerd is in Castellum Hoge Woerd thematisch gekoppeld aan de tijd dat de Romeinen een nederzetting hadden in wat nu Leidsche Rijn is. De wolvarkens die we op Steede Hoge Woerd houden, lijken het meest op de varkens die in de tijd van de Romeinen werden gehouden. In de buurten rondom Eilandsteede wonen veel mensen met een culturele verbinding met het berbervolk in Noord-Marokko. Op Eilandsteede hebben we daarom ook ezels in het dierbestand, omdat deze door het bergvolk veel worden ingezet en zo ook een cultuurhistorische betekenis hebben voor deze Utrechtse.

Voedselproductie van bron tot bord

Utrecht Natuurlijk laat zien hoe dieren op verantwoorde wijze, met aandacht voor de waardigheid van het leven en dierenwelzijn, kunnen worden gehouden voor voedselproductie. We vertellen het verhaal van 'bron (geboorte) tot bord'. We zijn open over de slacht van dieren en verkopen vlees via de stadsboerderijen. We laten zien hoe dieren tot aan de slacht een goed leven kunnen leiden en zorgen voor bewustzijn dat aan vlees eten ook een leven van een dier voorafgaat.

Op Eilandsteede verkochten we het vlees van onze eigen varkens. Voor een verantwoorde slacht en educatie over de dieren werken we samen met Pig Me / Buitengewone Varkens. Ook op Koppelsteede verkochten we dit vlees van de varkens van Eilandsteede aan onze bezoekers, alsmede vlees van de ramlammeren van Koppelsteede.

Op stadsboerderij Steede Hoge Woerd hebben de volières plaatsgemaakt voor het voedsel van de toekomst: insecten. In dit geval sprinkhanen. Op de stadsboerderijen leer je over de herkomst van het eten wat op je bord ligt. Het eten van insecten zal voor de jeugd van nu steeds normaler worden; het is immers een heel efficiënte eiwitbron.

Hoe we dieren houden

We hebben continu oog voor de behoeftes en het welzijn van dieren. Wij volgen de richtlijnen van het Landelijk Informatiecentrum Gezelschapsdieren en de Vereniging Stads- en Kinderboerderijen Nederland (vSKBN). Bij Utrecht Natuurlijk werken gediplomeerde diervverzorgers. Wij werken samen met de dierenartsen van Universitaire Landbouwhuisdieren Praktijk (ULP). Deze dierenartsenpraktijk is verbonden aan de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht en biedt ons maandelijks begeleiding in de dierspecifieke bedrijfsvoering.

Wij zorgen dat al onze dieren goed worden voorzien in hun elementaire levensbehoeftes. Zij lijden geen honger, dorst, kou, hitte of onnodige pijn. Indien nodig ontvangt elk dier een adequate medische behandeling en als behandeling niet mogelijk is zorgen we voor een pijn- en stress arme levensbeëindiging. Het basisprincipe voor dierenwelzijn dat de landelijke overheid hanteert, hebben wij uiteraard in onze bedrijfsvoering verankerd, namelijk dat dieren zijn gevrijwaard van

- dorst, honger en onjuiste voeding;
- fysiek en fysiologisch ongerief;
- pijn, verwonding en ziektes;
- angst en chronische stress;
- beperking van hun natuurlijk gedrag; voor zover zulks redelijkerwijs kan worden verlangd.

Steeds wordt gekeken naar de behoeftes van de dieren en wat voor de bezoeker een leerzame of belangrijke ervaring is. Zo nemen we bezoekers ook mee in het denken over dierenwelzijn. In 2019 kregen onze varkens in oktober meer ruimte op onze tuinen. Na het tuinseizoen mochten de varkens de tuinen omwroeten op Stadstuin Klopvaart, Steede Hoge Woerd en Eilandsteede. Op stadsboerderij Eilandsteede hebben de cavia's een nieuw, groter en uitdagender onderkomen gekregen. Op Griftsteede heeft Dierenkliniek de Molen een goed bezochte workshop gegeven over EHBO voor dieren. Bezoekers konden onze dieren onderzoeken door de temperatuur te meten en naar de hartslag te luisteren. Studentenvereniging Veterinaire Veefokkers club hield op Griftsteede 'Dierenarts voor een dag'. Ruim 300 leerlingen van het basisonderwijs deden verschillende opdrachten bij de dieren, zoals het luisteren naar het hart van de koe en oefenen met het halen van een lammetje uit een houten 'schaap'.

Wij vervullen een voorbeeldrol in het houden van dieren in de stad. Bij ons kunnen bezoekers zien en ervaren wat huisdieren nodig hebben om deze een goed bestaan te geven. Bezoekers stellen ons vragen over de verzorging van huisdieren die wij zelf houden. Dat zijn bijvoorbeeld de konijnen, tamme ratten, cavia's, katten, kippen, vissen en volièrevogels.

In 2019 boden we Utrechters ook de mogelijkheid om het verzorgen van cavia's uit te proberen in het project Cavia lease. Cavia's houd je altijd met twee of meer. Met dit project kun je ervaren hoe het is om cavia's te verzorgen. Als het tegenvalt, kun je de cavia's terugbrengen. Als je het echt leuk vindt, kun je de dieren aanschaffen. De cavia's die hiervoor ingezet werden, zijn dieren waar eerder afstand van gedaan is. Wij werkten hiervoor samen met de cavia opvang van Stichting Cavia. Deze vorm van educatie zorgt ervoor dat er minder huisdieren in een impuls worden aangeschaft en waar later weer afstand van wordt gedaan. Het project Cavia Lease werd uitgevoerd vanuit Griftsteede.

1.3 Stadstuinen

Op onze tuinen laten we jong en oud op een laagdrempelige manier kennismaken met (moes)tuinieren. Tuinieren verbindt, geeft rust en draagt bij aan de vergroening van de stad.

Bezoekers waarderen onze tuinen als rustige, groene oases in een drukke stad.

De tuinen op de stadsboerderijen zijn toegankelijk tijdens de openingstijden. De stadstuinen zijn geopend tijdens activiteiten en worden opengesteld door medewerkers en vrijwilligers die er tuinieren.

Alle tuinen zijn ingericht met oog voor inheemse flora en biodiversiteit en beheren we zonder het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

In 2019 zijn we begonnen om de ervaring van een bezoek aan onze tuinen te versterken door bezoekers in de gelegenheid te stellen om onze dagelijkse werkzaamheden rond de verzorging van de tuin en de seizoenscyclus mee te beleven.

We zien een groeiende aandacht voor moestuinieren, onder andere ingegeven door de wens om meer biologisch geteelde groenten en fruit te eten, om zelf kennis te hebben en ervaring op te doen in het verbouwen van voedsel. Daarom organiseerden we een uitgebreid aanbod aan cursussen en workshops, werkten we aan het vergroten van de zichtbaarheid van voedselproductie op onze locaties en ondersteunden we initiatieven voor gemeenschappelijk tuinieren.

Dit sluit aan bij de ontwikkeling van de stad ten aanzien van tuinieren. De ruimte in de stad is zo schaars dat er geen uitbreiding van het aantal volkstuinen is te verwachten, terwijl de vraag naar de mogelijkheid om te moestuinieren toeneemt.

Op verschillende tuinen, onder andere Stadstuin Kanaalweg, hebben we in 2019 de eerste verkennende gesprekken met de tuinders hierover gevoerd.

Tuinieren op onze locaties

Vrijtijd kindertuinen

Veel ouders, opa's en oma's met hun (klein)kinderen hadden belangstelling voor een Vrijtijds kindertuin van 8m². Er werd geplant, gezaaid en uiteindelijk trots geoogst. Een periode waar veel families elk jaar naar uitkijken. Slechts enkele dagen nadat wij de online inschrijving hiervoor openstelde op 14 februari, waren we 'uitverkocht'.

Seizoenstuinen

Voor mensen waarvoor een volkstuin nog een te grote stap is, hebben wij de Seizoenstuin. Een tuin van 20 m² waar men naar hartenlust weer tuinierde. Van april tot en met oktober hebben vele Utrechters op onze tuinen een Seizoenstuin gehad en zo kennis en ervaring opgedaan met het verbouwen van voedsel.

Moestuincursussen

Op Steede Hoge Woerd en Koppelsteede boden we weer onze eigen moestuincursus aan, gericht op Utrechters die geïnteresseerd zijn in een eigen moestuin maar voor wie de stap om zich aan te melden bij een vereniging (nog) te groot is. Iedere deelnemer kreeg een eigen tuin van zo'n 20 m². Onder begeleiding van een ervaren moestuinder hebben enthousiastelingen (vaak vergezeld door hun gezin of vrienden) een seizoen, van april tot en met oktober, kennis kunnen maken met alle aspecten van het kweken van eigen groenten.

Op Stadstuin Klopvaart boden we samen met IVN Vecht en Plassengebied de cursus Stap voor stap moestuinieren aan. Deze richtte zich op het zelf telen en oogsten van gezonde groenten. En op hoe je met of zonder tuin altijd wel een plekje kan vinden voor een moestuintje. Afsluitend gingen de cursisten samen op excursie naar Tuinenpark de Pioniers.

	Koppelsteede	Eilandsteede	Griftsteede	Steede Hoge Woerd	Stadstuin Klopvaart	Stadstuin Zuilen	Stadstuin Kanaalweg	Stadstuin Pluutdreef
Vrijtijds-kindertuin	50	18	18	34	12	16	25	nvt
Seizoenstuin	nvt	nvt	nvt	nvt	30	39	nvt	20
Cursus Moestuinen	12	nvt	nvt	10	10	nvt	nvt	nvt

Schooltuinen

Het schooltuinieren maakt al sinds de jaren dertig van de vorige eeuw onderdeel uit van het programma voor het primair onderwijs. Een groot deel van het oppervlak van onze tuinen (op een stadsboerderij of een educatieve tuin) wordt ingezet voor schooltuinieren.

We bieden schooltuinprogramma's aan voor alle basis-onderwijsgroepen: kleuters komen kennismaken met de tuin in de herfst en/of het voorjaar, groep 3 en 4 tuint op kleine schaal in groepstuinbakken en de groepen 5 t/m 8 komen in het tuinseizoen iedere week langs. Leerlingen van deelnemende groepen werken in een tuintje. Aan het tuinwerk worden natuurthema's verbonden zoals bemesting/compost, bestuiving en zaadverspreiding. In 2020 hebben 135 groepen meegedaan met schooltuinieren op onze locaties. Daarnaast ondersteunden we nog 67 groepen met materialen en/of advies voor hun schooltuin op school.

Initiatieven op de tuinen

Ook werkten we samen met een groot aantal Utrechtse organisaties op onze stadstuinen.

Stadstuin Klopvaart

Een vaste groep van circa 20 deelnemers van **Stichting Marem** (verzorgt dagbesteding voor oudere Hindoestanen door haar cliënten volwaardig laten meedraaien in de samenleving) komt wekelijks bijeen op onze stadstuin om daar gezamenlijk te tuintieren en te koken. Ook **Tori Oso** (Tori=verhaal, Oso=huis, vrij vertaald praathuis) is een Suri-naamse stichting met als doel verbinden door middel van kunst, cultuur, kennisoverdracht en gezelligheid was met een groep van 20 deelnemers actief op de tuin om elkaar te ontmoeten en gezamenlijk te tuintieren.

Stichting Common Ground Two, gericht op de integratie van nieuwe Nederlanders, was met een groep van vijf deelnemers wekelijks op de tuin. Daarnaast onderhielden een groepje van tien **buurtbewoners** gezamenlijk hun buurtmoestuin, verzorgden drie **Utrechters** de permacultuurtuin, waren er zo'n vijftien **vrijwilligers** betrokken bij het onderhoud van de tuin en gebruikte de Proeftuin – die geregeld hun koffiestalletje open hadden en schilder- en Yogacursussen aanboden op de tuin – producten van de tuin om te verwerken in hun gebak. Tot slot verzorgde **De Groene Golf** (dagactivering voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt) dagbesteding voor tien cliënten.

Stadstuin Zuilen

Stichting Marem (zie Klopvaart) maakte gebruik van de kas op deze tuin. **De King Arthur Groep** bood dagbesteding aan voor dementerende jongeren in de vorm van tuinwerk en er was een groep van zo'n vijftien **vrijwilligers** actief betrokken bij deze tuin.

Boerderijtuin Gagelsteede

De voedseltuin Overvecht is hier gevestigd. Ongeveer 25 bewoners uit Overvecht verbouwden hier hun eigen voedsel als alternatief voor de voedselbank en dagelijks hielpen acht cliënten van **Reinaerde** mee bij het tuinonderhoud en verzorging van de dieren.

Steede Hoge Woerd

In 2019 waren hier zo'n 40 **buurtbewoners** actief in de buurtmoestuin, een wijk initiatief bestaande uit eigen en gezamenlijke tuinen.

Stadstuin Kanaalweg

De stichting **Common Ground Two** (ook actief op Stadstuin Klopvaart) is een tuinproject voor mensen met een achtergrond als vluchteling, met of zonder kinderen, die verblijven in AZC Utrecht of al een woning hebben in onze stad. Ze kweekten hun eigen groenten, kruiden en bloemen. De oogst was voor iedereen die meedeed. Mensen uit de buurt hielpen ook mee. Zij kweekten op een stuk van 500 vierkante meter groenten en bloemen met zo'n 60 deelnemers.

Op een stuk van 100 vierkante meter was **Emmaus** actief. Vijftien deelnemers tuinierden hier en verbouwden hun eigen groenten.

Eilandsteede

Vijftien cliënten van **Reinaerde** waren vijf dagen in de week op de boerderij om te helpen bij het voeren en schoonmaken van de dierenverblijven, klussen op de speeltuin en onderhoud van het groen.

Koppelsteede

Zo'n vijftien **buurtbewoners** droegen het initiatief voor de boerderijwinkel. Zij kweekten groenten en bloemen die ze verkochten in de boerderijwinkel op het erf van Koppelsteede. Via **DemenTalent** hadden twee buurtbewoners met beginnende alzheimerklachten dagbesteding op de tuin.

Het project 'Sociaal Tuinieren' van **o.a. Stichting Present** gebruikte de tuin van Koppelsteede als trainingslocatie voor hun vrijwilligers.

Griftsteede

Vier **vrijwilligers** onderhielden samen met een hovenier de Groenkapel in de tuin van Griftsteede door één keer per maand gezamenlijk in de tuin en de Groenkapel te werken.

Stadstuin Plutodreef

Zes **buurtdames** runnen hier de kippenclub. Gezamenlijk hielden zij zes kippen op de tuin en verdeelden de eieren.

BijenhoudersVereniging Utrecht

Een samenwerking die al heel lang bestaat. Imkers van de vereniging houden hun bijenvolken op een stadsboerderij of educatieve tuin van Utrecht Natuurlijk in ruil voor ondersteuning bij educatieve activiteiten en evenementen. Bij onze les 'Vliegend Volk' levert de imker van de locatie een belangrijke bijdrage door de leerlingen in kleine groepjes in de bijenstal te ontvangen en ze voorzien van beschermkap en kijkje te laten nemen in de kasten en korven waar op dat moment de bijen bezig zijn met nectar halen, stuifmeel opbergen, de koningin of larven verzorgen of nieuwe raten maken. Een onvergetelijk ervaring voor de leerlingen. Daarbij waren de imkers present bij evenementen als het Oogstfeest, of een Kerstmarkt om hun eigen Utrechtse honing te verkopen. Maar ook om met bezoekers in gesprek te gaan over het houden van bijen en hun bijdrage aan de biodiversiteit in de stad.

1.4 Groen en natuurlijk spelen

We vinden het van belang dat kinderen op onze stadsboerderijen uitgebreide mogelijkheden hebben om te spelen.

We willen dat kinderen kunnen spelen in het groen en daarbij ook zoveel mogelijk natuurlijke materialen kunnen gebruiken en kunnen ontdekken en experimenteren. Door een groene speelomgeving te bieden, stimuleren we de waardering van kinderen en hun families voor een groene leefomgeving. De speelmogelijkheid is daarnaast ook aanleiding tot ontmoeting, uitwisseling, participatie en sociale cohesie in de wijken. Op de stadsboerderijen Griftsteede en Eilandsteede beheren wij een grote speelvoorziening en realiseren we samen met ouders en vrijwilligers uit de buurt een levendige en breedgedragen groene speelvoorziening. Het beheer van deze speelvoorziening wordt gefinancierd uit de subsidie voor beheerde speeltuinen. In het jaarverslag van onze speeltuinen is meer te lezen over de vele activiteiten en samenwerkingen die in deze speeltuinen zijn ontplooid.

De mogelijkheden voor spelen in het groen en het gebruik van natuurlijke materialen variëren op onze stadsboerderijen en het gebruik van natuurlijke materialen wordt beperkt door regelgeving. Op bijvoorbeeld stadsboerderijen Koppelsteede en Steede Hoge Woerd hebben we de inrichting van het terrein al zo kunnen aanpassen dat kinderen hier in het groen en met natuurlijke materialen kunnen spelen. Op Gagelsteede is een goede samenwerking met de naastgelegen openbare speeltuin en de speeltuinmedewerkers van welzijnsorganisatie Dock. Op Gagelsteede is in 2019 een start gemaakt met de herinrichting van het terrein en zijn voorbereidingen getroffen om het speelhonk te verplaatsen, zodat ook het spelen op deze locatie nog aantrekkelijker wordt.

In de periode 2020 – 2023 vergroten en verbeteren we de mogelijkheden voor kinderen om op onze locaties te spelen in een groene omgeving en om daarbij gebruik te maken van natuurlijke materialen.

1.5 Boerderijwinkel en ondersteunende horeca

Door een boerderijwinkel en ondersteunende horeca aan te bieden, worden onze locaties aantrekkelijker voor meerdere doelgroepen.

Bezoekers worden verleid om langer op onze locaties te verblijven omdat er ook wat gegeten en gedronken kan worden. Het stelt ons in staat om meer informatie met onze bezoekers te delen over duurzame voedselproductie. We besteden daarbij aandacht aan zoveel mogelijk lokaal en circulair produceren van voedsel zonder chemische bestrijdingsmiddelen. En door educatieve producten te verkopen gericht op meer kennis over biodiversiteit, (moes)tuinieren, het zelf houden van dieren en recreatie in het groen (wandel- en fietstochten) zorgen we voor een grotere betrokkenheid bij de natuur. De boerderijwinkel en ondersteunende horeca zijn in ontwikkeling. In 2019 zijn we meerdere initiatieven gestart.

Verkoop producten in de boerderijwinkel

Op Gagelsteede verkochten we in 2019 honing van Utrechtse imkers, eieren van eigen kippen, sap van Utrechts fruit en is de hop die wij op de tuin kweekten door brouwerij vandeStreek gebruikt voor het brouwen van bier. We verkochten groenten van onze samenwerkingspartner Voedseltuin Overvecht die de moestuin op Gagelsteede beheert. In de zomer werd er boerderij-ijs verkocht.

Koppelsteede verkocht in 2019 honing van Utrechtse imkers, groente en fruit van eigen tuin, lams- en rundvlees van eigen boerderij en varkensvlees van Eilandsteede, eieren van eigen kippen, en groenten en kruiden worden verwerkt in de lekkernijen van KookKunst & Koffie. We verkochten zaadbommen (in samenwerking met de Guerrilla Gardeners) bedoeld voor het vergroenen van braakliggende stukjes stad en potjes met kruiden. We verkochten sap van appels en peren die we in de maanden september en oktober plukken met bezoekers, vrijwilligers en medewerkers. De appels en peren worden verwerkt door Schulp.

Ook verkochten we door Wollust gewassen en gekaarde wol van eigen schapen.

Vrijwilligers maken jam, chutney, sambal en ingelegde zuren van het teeltoverschot en we verkopen bodemdier-waaiers en kaarten van lokale kunstenaars met het thema dier en natuur. De verkoop in de boerderijwinkel werd gerealiseerd door vrijwilligers die ook zorg dragen voor de verbouw van gewassen.

Ook op Griftsteede was honing te koop evenals sap, groente uit de tuin, eieren en zelfgekweekte gedroogde kruiden.

Op Eilandsteede worden in het seizoen groenten verkocht uit de tuin en is in 2019 een bijzondere samenwerking ontwikkeld met Pig Me – Buitengewone Varkens. Pig Me zorgt ervoor dat dieren waarvoor bij ons op de boerderijen geen plek meer is, langer kunnen leven in een zo vrij mogelijke omgeving, waarna ze verantwoord worden geslacht. Een deel van de vleesproducten werd verkocht op Eilandsteede.

Op Steede Hoge Woerd beschikken we nog niet over een verkooppunt. We hadden een ad hoc verkoop van peren en appelsap van fruit uit eigen boomgaard. In het lente- en zomerseizoen onderhouden we een pluktuin met bloemen waar bezoekers zelf een boeket kunnen plukken. Hiervoor vragen we een vergoeding. Op Steede Hoge Woerd hopen we in 2020 een verkooppunt te realiseren.

Ook op stadstuin Zuilen wordt door een groep vrijwilligers met veel enthousiasme een pluktuin met bloemen onderhouden.

Ondersteunende horeca: Koppelsteede, Stadstuin Zuilen, Stadstuin Klopvaart

In 2019 realiseerden we ondersteunende horeca op Stadstuin Zuilen en Stadstuin Klopvaart en continueerden we de horecavoorziening op Koppelsteede.

Op Stadstuin Zuilen hebben we een samenwerking gerealiseerd met Theeschenkerij De Oogst. De theeschenkerij was iedere week geopend van woensdag tot en met zondag. Hierdoor, was ook de tuin vaker toegankelijk voor bezoekers en werd deze daarom ook vele malen vaker bezocht dan voorheen. De theeschenkerij heeft gedurende het jaar een steeds grotere klantenkring weten op te bouwen van Utrechters die op Stadstuin Zuilen willen komen recreëren in het groen. Er is succesvol geëxperimenteerd met nevenschikkende activiteiten zoals een yoga- en schildercursus op de tuin en een kerstmarkt waar vele buurtbewoners naartoe kwamen.

Op Stadstuin Klopvaart werken we samen met Café De Proeftuin. Zij zijn geopend van juni t/m eind september van donderdag t/m zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur, wanneer het weer het toe laat. Bezoekers kunnen hier genieten van een heerlijke kop koffie bij een bezoek aan de tuin.

Op Koppelsteede hebben we onze samenwerking met KookKunst & Koffie voortgezet. De aanwezigheid van KookKunst & Koffie wordt hooggewaardeerd door onze bezoekers, getuige de vele positieve berichten op social media. Er komen meer bezoekers en de duur van het bezoek is ook langer. KookKunst & Koffie verwerkt groenten van de tuin in haar producten en verkoopt het sap van de appels en peren uit de boomgaard van Koppelsteede.

1.6 Recreatieve activiteiten en evenementen

Utrecht Natuurlijk organiseert recreatieve activiteiten en evenementen om daarmee de ervaring en beleving van het groen en blauw (water) op onze locaties en in de wijk te versterken. Dit zijn laagdrempelige activiteiten met een educatief karakter.

De activiteiten organiseren we waar mogelijk met partners uit de wijk of de stad. Wij waren als initiator of medeorganisator actief betrokken bij de programmering en organisatie van deze activiteiten. Bij activiteiten op onze locaties die werden georganiseerd door andere partijen speelden we een rol als facilitator door onze locatie, publieksmanagement en publiciteit ter beschikking te stellen. Op de stadsboerderijen organiseerden we in 2019 verschillende activiteiten. Daarbij sloten we vaak aan op de actualiteit van het seizoen, vakanties, feestdagen of evenementen in de stad. Soms waren dit stedelijke activiteiten, die min of meer gelijktijdig op al onze stadsboerderijen plaatsvonden, en soms een activiteit die op één locatie plaatsvond.

Stedelijke activiteiten

Tuinvogeltelling

Elk laatste weekend van januari vond de landelijke tuinvogeltelling plaats. Op een aantal plekken in de stad organiseerden wij vogelexcursies. Onder begeleiding van een vogelkenner gingen we op zoek naar verschillende vogels.

Vier de Lente

Tijdens deze activiteiten vierden we samen met de buurt de lente. Op Eilandsteede konden bezoekers tijdens het Lentefeest eigen kruidenlimonade maken met Professor Loep, kijken bij het schapen scheren, een toversteen maken van de zojuist geschoren wol, een appelspel spelen met Local2Local en zaadbommetjes maken. Op Griftsteede was het Schaapscheerdersfeest waar alles in het teken stond van de wol van de schapen en hoe je die op verschillende manieren kon gebruiken. Ook op Koppelsteede kon je kijken bij het schapen scheren.

Buurtcamping

Een aantal van onze stadsboerderijen liggen aan een prachtig park. Daardoor konden we met Griftsteede, Gagelsteede en Eilandsteede meewerken aan de Buurtcamping Utrecht, een weekend lang kamperen in een park in je eigen stad. De kampeerders konden gebruikmaken van onze toiletten, water, stroom en douches en meedoen aan leuke activiteiten op onze stadsboerderijen zoals het verzorgen van de dieren en een broodje bakken op een houtvuur. Hierdoor bouwen en versterken we samen de gemeenschappen in de verschillende buurten.

Oogstfeesten

Ieder jaar vieren we samen met de stad de oogst. Na maanden van zaaien, wieden en verzorgen kon er weer geoogst worden. Op onze stadsboerderijen en stadstuinen was tijdens deze oogstfeesten weer van alles te doen! Zelf een eigen pizza maken met vers geoogste ingrediënten, eigen brood bakken, zelf kruidenboter maken en op sommige tuinen het plukken én persen van appels.

Landelijke Natuurwerkdag

Zoals altijd deden we weer mee aan de landelijke Natuurwerkdag. Vrijwilligers gingen aan het werk met diverse klussen op onze locaties. Onder meer de tuinen winterklaar maken en het snoeien van de braamstruiken en fruitbomen.

Activiteiten per locatie

Steede Hoge Woerd

Uilenballen pluizen op Steede Hoge Woerd

In samenwerking met Natuurmonumenten Haarzuilens en de Kerkuilenwerkgroep Nederland hebben we een avondreeks uilenballen-pluizen georganiseerd. Op acht avonden hebben we uilenballen van kerkuilen uitgeplozen, op zoek naar de maaltijd van de uil. Dit leverde informatie op over de verspreiding van verschillende soorten muizen in de provincie Utrecht. De resultaten zijn doorgegeven via het meetnet zoogdieren van het Netwerk Ecologische Monitoring. Op deze manier levert het geïnteresseerde publiek een actieve bijdrage aan wetenschappelijke research. Een mooi voorbeeld van citizen science.

Gezamenlijke programmering schoolvakanties

Steede Hoge Woerd bevindt zich op een unieke locatie: op de Romeinse resten van het Castellum Hoge Woerd. Samen met theater Podium Hoge Woerd, Museum Hoge Woerd en het Castellum Café vormen we de partners van Castellum Hoge Woerd. Gedurende de schoolvakanties verzorgden Podium, Museum en Steede een gezamenlijke vakantieprogrammering voor gezinnen en kinderen. Een thema zorgt voor de rode lijn in het programma. In de herfstvakantie was dat bijvoorbeeld het kinderboekenweekthema reizen. Bij Steede Hoge Woerd konden kinderen op reis met boerenzwaluwen, reizen door de natuur in een bushcraft-activiteit en met Sint Maarten op reis tijdens een lampionnen-workshop.

Workshops kaarsen maken

In de kerstvakantie konden gezinnen, kinderen en BSO-groepen kaarsen van bijenwas maken bij Steede Hoge Woerd. Op vier ochtenden en middagen hebben zo'n vijftig mensen en kinderen geleerd hoe je zelf een kaars kunt maken van echte bijenwas. Door een lont meerdere keren in warme bijenwas te dompelen, groeit de kaars. Maar hoe maken bijen die was nou? En waarom hebben ze eigenlijk was nodig? Met een bezoekje aan de bijenstal van Steede Hoge Woerd onder leiding van een imker van de Utrechtse BijenhoudersVereniging, kon iedereen een kijkje nemen in de bijenkast en het antwoord op deze vragen vinden. Iedereen ging naar huis met een zelfgemaakte kaars en nieuwe kennis over en bewondering voor bijen.

Gagelsteede

Doe het zelf aanbod

Op Stadsboerderij Gagelsteede is er altijd wat te doen. In de stal was van alles te vinden waarmee kinderen en volwassenen zich kunnen vermaken en iets konden leren over de natuur in hun omgeving. Van kleurplaat tot Natuurbingo. Ook hebben we het buitenterrein leuker en aantrekkelijker ingericht zodat bezoekers meer kunnen beleven op Gagelsteede.

Eieren zoeken op Tweede Paasdag

Op Tweede Paasdag stelde zorgcentrum Rosendael haar stoomoven en keukenpersoneel ter beschikking om 1000 eieren voor ons paasfeest te koken. De buurtkinderen konden bij ons eieren zoeken. In 2018 was het feest snel voorbij omdat de eieren op waren, maar dit jaar duurde het langer en konden veel meer kinderen meedoen.

5de editie van het 'Over de brugfeest'

Zaterdag 31 augustus 2019 werd voor de vijfde keer het 'Over de brugfeest' in Speelbos Gagelbos gevierd. Een mooie samenwerking tussen Staatsbosbeheer, DOCK welzijn en Utrecht Natuurlijk. Doel van het feest is om de natuur in de nabijheid van Overvecht meer bekendheid te geven en samen dit groen te beleven. Voor veel ouders was het de eerste kennismaking met die mooie speelgebied in de natuur op een steenworp afstand van de wijk.

Gagelsteede 45 jaar!

Tijdens het Oogstfeest in oktober, hebben we de 45ste verjaardag van Gagelsteede gevierd! Natuurlijk ontbraken de taart, limo en de muziek er niet aan. Door de vele activiteiten was er voor iedereen wat te doen.

Eilandsteede

Buitenspeeldagen

Tijdens de buitenspeeldagen pakten we op de stadsboerderij en de speeltuin van Eilandsteede groots uit. Samen met de kinderen werd er een groot kunstwerk van bamboe gebouwd midden in de wei. Ook kon je op insectensafari door de tuin en meespelen met het natuurbingospel.

Herfstvakantie over bomen

De gehele herfstvakantie op Eilandsteede stond in het teken van bomen. Kinderen konden alles leren en ontdekken over de reuzen in de stad. Boomkwartetten, knutselen met de natuur, van oud papier nieuw papier maken en je eigen vogelhuisje bouwen. Het was een groot succes!

Koppelsteede

Dag van het Park

Op zondag 26 mei vierden we samen met Lunetten het voorjaar tijdens het jaarlijkse Dag van het Parkfeest op Koppelsteede. Het is een wijkfeest met muziek, theater, lekkers en tal van andere activiteiten voor jong en oud. Inmiddels een echte traditie, dit was alweer de vijftiende editie!

Struinen in de Tuinen

Ook dit jaar was Koppelsteede weer gastlocatie voor fijne muziek tijdens het stedelijk evenement Struinen in de Tuinen. In de tuin konden bezoekers genieten van de optredens van 2FeelGood en Sounds like B4.

De natuur slaapt nooit – Nacht van de Nacht

Tijdens de Nacht van de Nacht beleefde je de boerderij in het donker. Je kon in het donker op het Blotevoeten pad lopen en daarna opwarmen met een lekker warm voetenbad bij het kampvuur, vijf wilde dieren leren herkennen aan hun geluiden en een nachtwandeling maken langs plekken op en rondom de boerderij waar nachtdieren wonen.

Griftsteede

Modderweekend

Wetenschappelijk is aangetoond dat buitenspelen in de natuur de ontwikkeling van kinderen enorm stimuleert. In het modderweekend staat spelen in en met de natuur centraal. Een modderparcours, een modderrestaurant en heel veel modder. Dit alles zorgde voor een succesvol modderweekend op Griftsteede.

Creatieve Natuurbikkels

Kinderen die houden van knutselen met materialen uit de natuur konden in de tweede helft van 2019 acht middagen lang terecht bij de Creatieve Natuur Bikkels op Griftsteede.

20e verjaardag Griftpark en Griftsteede

Op zondag 22 september vierde het Griftpark – en dus ook onze Griftsteede – hun 20e verjaardag. Deze feestelijke dag werd afgesloten met een prachtige cheque-uitreiking voor het project 'Even vergeten ziek te zijn' van het Wilhelmina Kinderziekenhuis. De cheque van €1.472,15 was gedurende het jaar ingezameld tijdens onze activiteiten.

Exposities

Op onze locaties brengen we graag de bezoekers op verschillende manieren in aanraking met natuur, milieu en duurzaamheid. Kunst en cultuur zijn daar uitermate geschikt voor. We werken graag samen met lokale fotografen, kunstenaars en ontwerpers. Vaak geven de exposanten ook iets terug in de vorm van workshops voor bezoekers.

Op Griftsteede waren gedurende het hele jaar verschillende exposities te bezoeken. Een mooi voorbeeld daarvan is de expositie 'Utrechtse icoonsoorten'. De provincie Utrecht heeft onderzocht welke beschermde en bedreigde planten en dieren voorkomen in onze provincie. Dat leverde een lijst op met 500 aandachtsoorten. Uit deze lijst zijn 41 icoonsoorten geselecteerd: planten en dieren waar de provincie Utrecht een bijzondere betekenis voor heeft. Van deze icoonsoorten waren er 23 verschillende te bewonderen in een foto-expositie.

Op het Platform, de ruimte voor wisselexposities van Steede Hoge Woerd op het Castellum, exposeerde Ate van Hes van augustus t/m november. Hier stond de gedachte centraal dat alles al een keer is gedaan en dat er misschien al genoeg kunst is. Dat leidde tot het idee om kunst te recyclen. Ate koopt olieverfschilderijen via Marktplaats of de Emmaus. Hij knapt ze op en vult ze aan. Zo krijgen afgedankte werken een nieuw leven. Deze gedachte sluit aan bij de missie van Utrecht Natuurlijk om de stad o.a. duurzamer te maken. De wisselexpositie was aangevuld met geleende meubels van Emmaus Utrecht. Bij de wisselexpositie heeft Ate workshops gegeven waarin hij deelnemers leerde om zelf nieuwe kunst van oude schilderijen te maken.

Kinderfeestjes

Op onze stadsboerderijen zijn verjaardagskisten te huur voor leuke en laagdrempelige buitenfeestjes. De verjaardagskisten zijn er in verschillende thema's en voor kinderen in de leeftijd van vier t/m twaalf jaar. Ook dit jaar zijn er weer veel verjaardagskisten verhuurd.

1.7 Locaties als groen wijkpodium

Wij stellen onze faciliteiten ook ter beschikking aan andere initiatiefnemers. Onze locaties zijn onder andere aantrekkelijk omdat ze een goede spreiding hebben over de stad en er daardoor bijna altijd wel een locatie in de buurt is.

Ze passen uiteraard goed bij initiatiefnemers van activiteiten die bijdragen aan een groene en gezonde stad. We zien onze locaties daarom graag als groene wijkpodia en dragen dit ook uit.

Gagelsteede

Verschillende **buurt- en wijkverenigingen** uit Overvecht maakten gebruik van Gagelsteede voor hun vergaderingen en bijeenkomsten. De **trimclub**, bestaande uit vijftien oudere dames uit Overvecht, maakte ook in 2019, net als de jaren daarvoor, gebruik van ons gebouw om na hun trimronde uit te puffen en koffie te drinken.

Steede Hoge Woerd

De Tipitent op Steede Hogewoerd werd gebruikt als start en aankomstplek voor de **wandelvereniging** uit de buurt en als honk van een wandelcoach.

Eilandsteede

Het **IVN** (werkgroep stad Utrecht) maakte gebruik van Eilandsteede voor hun cursus 'Dieren in de stad'. De **studenten van Terecht** maakten dankbaar gebruik van Eilandsteede als uitvalsbasis voor stageplekken bij diverse sociale ondernemers en verzorgingscentra in de wijk.

Koppelsteede

Werd gebruikt als **stembureau** voor de Provinciale staten/waterschapsverkiezingen op 23 mei en was gastlocatie voor het programma '**Gluren bij de burens**' en '**Struinen in de tuinen**'. Ook vonden er twee series van **klimaatgesprekken** plaats, kon de **Natuurgroep Lunetten** haar gereedschap voor het knotten van wilgen en het onder-

houden van de paddenpoelen in de wijk op Koppelsteede stallen en was de stadsboerderij host voor de gesprekken over het **Groenontwikkelingsplan**. De aftrap van het project '**Meet je water**' (HDSR en gemeente Utrecht) was op Koppelsteede.

Voor de organisatie van de **Dag van het Park** en de jaarlijkse **Kerstmarkt** in Lunetten werd ook dankbaar gebruikgemaakt van onze stadsboerderij en tuin. **Krijg de Kleertjes** – een ruilmarkt voor kinderkleren – en de jaarlijkse rommelroute – waar kinderen zonder tuin bij ons hun kleedje kunnen neerleggen voor het verkopen van overtollig speelgoed – vond plaats op ons terrein. Tot slot had **circus Diedom**, een Utrechts kindercircus, haar tent opgeslagen op het grasveld van Koppelsteede in de laatste week van de zomervakantie.

Griftsteede

Onze koploper wat betreft gebruik door de buurt. Twee **zangkoren**, het Paleiskoor en het koor Leeuwenhart oefenden wekelijks bij ons. Ook was er wekelijks spreekuur van de **Wijkwijzer Noordoost** en organiseerde '**Utrecht in dialoog**' verschillende bijeenkomsten op Griftsteede. De **vrijwilligerslunch** voor zelfbeheerder uit de wijk werd door Stadsbedrijven en het wijkbureau op het erf georganiseerd voor ruim 100 actieve buurtbewoners. De vereniging van eigenaren **Blauwe Grift** hield haar vergaderingen bij ons. Het **International Women's Contact Utrecht** – een sociale vereniging met Engels als voertaal voor 150 vrouwen uit dertig verschillende landen – maakte ook graag gebruik van Griftsteede voor haar activiteiten en evenementen. De **stichting MOWAD** – een migrantenorganisatie voor en door Afrikaanse jongeren, motiveert Afrikaanse jongeren in Nederland om volwaardig deel te nemen aan de samenleving – organiseerden op drie middagen een activiteitenprogramma waar ook andere bezoekers aan deel konden nemen.

Ook verwante organisaties als het **KNNV**, het **IVN** en het **klimaatverbond** organiseerden op Griftsteede hun vergaderingen, 'Hooilandacademie', bijeenkomsten voor geïnteresseerden en zo'n dertig tot veertig Klimaatgesprekken. '**Tuingeluk**' leerden hun cursisten meer over gelukkig zijn in eigen huis en tuin.

Boer Dirk, die door de gemeente wordt ingezet voor groenonderhoud in de stad, stalde zijn paarden en materiaal bij ons zolang hij in de stad werkte.

Wekelijks was het **consultatiebureau** actief en fungeerde Griftsteede ook als **stembureau** bij de Provinciale statenverkiezingen in mei 2019. De bijeenkomsten van het landelijk netwerk **Groene Pedagogiek** werden ook door ons gehost.

1.8 Meewerken op de boerderijen en tuinen

Veel Utrechters vinden bij ons een fijne plek om mee te werken met de dieren of in de tuin. Wij zouden nooit zoveel werk kunnen verzetten zonder hun inzet en zijn daarom heel blij met hun bijdragen.

Op onze locaties beleven ze de kracht van de natuur, het plezier wat onze bezoekers hebben en de voldoening van het bijdragen aan educatie. Meewerken bij ons kent drie vormen: vrijwilligerswerk, meewerken op locatie en participatie van bedrijven.

Vrijwilligerswerk

Mensen kunnen bij ons terecht voor diverse vormen van vrijwilligerswerk. Onze jongste vrijwilliger in 2019 zat nog op de basisschool en de oudste vrijwilligers waren ver over de pensioenleeftijd.

Vrijwilligers waren onder andere actief bij het verzorgen van de dieren, de tuinen en het erf en werkten mee bij de uitvoering van lessen, andere natuuractiviteiten en evenementen die op of vanuit de locatie worden georganiseerd. Vrijwilligers maken onderdeel uit van het team en worden uitgenodigd voor vieringen zoals het jaarlijkse personeelsuitje en de eindejaarsbijeenkomst. De begeleiding van de vrijwilligers is in handen van betaalde medewerkers op onze locaties.

In 2019 werkten er tussen de 160 en 170 vrijwilligers bij ons. De meeste vrijwilligers zijn al langer betrokken bij Utrecht Natuurlijk. Nieuwe vrijwilligers vonden zelf hun weg naar de locaties van Utrecht Natuurlijk, of kwamen via de vrijwilligerscentrale.

Onder leiding van de Vrijwilligerscentrale Utrecht werkten we o.a. samen met Zimihc en SportUtrecht mee aan de Utrechtse campagne 'Vrijwilligerswerk, iets voor jou!'. Deze campagne genereert op een creatieve, persoonlijke en actieve wijze aandacht voor vrijwilligerswerk in de stad. De campagne werd op 7 december gelanceerd en loopt door in 2020.

Meewerken op locatie

Utrecht Natuurlijk biedt ook begeleid vrijwilligerswerk op de stadsboerderijen en stadstuinen. Op dit moment doen we dat samen met o.a. Reinaerde, Voedseltuin Overvecht, Common Ground, Emmaus en DemenTalent. In paragraaf 1.3 besteedde we al aandacht aan de verschillende initiatieven op onze tuinen.

De organisaties waarmee we samenwerken geven op diverse niveaus begeleiding aan de mensen die deelnemen. Er is intensieve begeleiding waarin deelnemers de gehele dag werken met een werkbegeleider of groepsleider. Er is ook minder intensieve begeleiding waarin de deelnemers meewerken met de medewerkers van Utrecht Natuurlijk en daarin op afspraak professioneel gecoacht worden door bijvoorbeeld trajectbegeleiders van de organisaties waarmee wij samenwerken.

Participatie van bedrijven

Er zijn meerdere bedrijven die een bijdrage willen leveren aan onze locaties. Bedrijven participeren in werkzaamheden vanuit de wens om ook maatschappelijk verantwoord te ondernemen en met hun bijdrage aan Utrecht Natuurlijk, ook bij te dragen aan de sociale kwaliteit van Utrecht en een duurzame wereld.

Bedrijven vinden ons via organisaties of initiatieven die als schakel dienstdoen tussen goede doelen en het bedrijfsleven zoals NL Cares, NL voor elkaar, of via landelijke evenementen zoals NL Doet. In 2019 ontvingen wij o.a. teams van Rabobank en ASR op onze locaties. Deze teams leveren een bijdrage aan bijvoorbeeld het onderhoud van de locatie, of bouwen mee aan nieuwe voorzieningen. Naast de ideële doelstellingen zijn onze locaties ook aantrekkelijk voor bedrijven omdat ze met hun medewerkers naar buiten kunnen, in een sociaal maatschappelijke omgeving. Een omgeving die anders is de reguliere werkomgeving.

1.9 Samenwerken aan kwaliteit

Utrecht Natuurlijk is aangesloten bij verschillende netwerken om de kwaliteit van ons werk te borgen en gezamenlijk te verbeteren. Ook dragen we graag bij aan de ontwikkeling van (gemeentelijk) beleid waar het raakt aan ons vakgebied.

Daarnaast hebben wij goede contacten met onze collega kinderboerderijen in de regio ten behoeve van kennisuitwisseling, collegiale ondersteuning en uitwisseling over producten en programma. Hieronder een overzicht van netwerken en activiteiten waar wij in 2019 bij betrokken waren gericht op kwaliteit.

Vereniging Stads- en Kinderboerderijen Nederland, (vSKBN)

Bij de vSKBN zijn bijna 200 publieksboerderijen (kinderboerderijen, stadsboerderijen, zorgboerderijen, dierenweides etc.) aangesloten ten behoeve van kennisuitwisseling, belangenbehartiging en doorontwikkeling van het vakgebied. In 2019 kwam er een nieuw actief bestuur dat er hard aan heeft gewerkt nieuw leven te blazen in de landelijke en regionale netwerken van kinderboerderijen. Ze zijn een actieve samenwerking aangegaan met de NUSO (soortgelijke organisatie voor speeltuinen, ism Jantje Beton). De vSKBN heeft korte lijnen met de overheid, waardoor relevante informatie sneller beschikbaar is. Bijvoorbeeld over vogelgriep en andere dierziektes. Dit gaf ons de mogelijkheid om tijdig de juiste maatregelen te treffen (zoals ophokken van pluimvee etc.). In 2019 waren wij aanwezig bij beide landelijke netwerkbijeenkomsten. Ook zijn wij in 2019 gevraagd om mee te werken aan de uitwerking van het nieuwe keurmerk.

De vSKBN was ook de organisator van de jaarlijkse conferentie van de European Federation of City Farms (EFCF), een netwerk van Europese stadsboerderijen, die van 18 tot 22 september gehouden werd in Utrecht. Vanzelfsprekend kon een bezoek aan onze locaties niet ontbreken in het programma. Op 20 september ontvingen wij de gasten op drie van onze locaties. Ze kregen daar een rondleiding van onze locatiecoördinatoren. Ongeveer 65 deelnemers van Duitsland, België, Nederland, Italië, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk, Tsjechië en Ierland namen deel aan deze conferentie waarvan het thema 'Water, go with the flow!' was.

Nieuwe nota Dierenwelzijn

Utrecht Natuurlijk heeft in 2019 een actieve bijdrage geleverd aan de nieuwe nota Dierenwelzijn van de gemeente Utrecht. Onze bijdrage betrof met name paragraaf 5.2 'Kinderboerderijen en dierenweides'. Het college van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad hebben zich met de nieuwe nota dierenwelzijn nadrukkelijk geschaard achter de navolging van het keurmerk kinderboerderijen van de vSKBN. Ook heeft de gemeente met de nieuwe nota besloten om Utrecht Natuurlijk expliciet de ruimte te geven om selectief dieren te fokken, om zo de educatiedoeleinden waar te kunnen maken. "Door dieren in beperkte mate de mogelijkheid te geven zich voort te planten, kunnen de Steedes het grootste gedeelte van de levenscyclus laten zien. Tevens betekent het voortplanten dat de dieren zich zoveel mogelijk natuurlijk kunnen gedragen binnen de gehouden situatie. Dieren waarvoor de Steedes geen plaats hebben, worden herplaatst, verkocht of geslacht. Het vlees van de geslachte dieren wordt zo mogelijk verkocht op de Steedes, als onderdeel van het educatieprogramma over de herkomst van ons voedsel. Het selectief fokken op de Steedes en ook het slachten en verkopen van het vlees van dieren draagt daarmee bij aan de educatieve doeleinden."

Netwerkbijeenkomst Kinderboerderijen en Dierenweides in de provincie Utrecht

De bijeenkomst was door ons georganiseerd op 1 juli 2019 in opdracht van de provincie Utrecht. Van de 22 uitgenodigde kinderboerderijen waren er elf aanwezig en van vijftien uitgenodigde dierenweides waren er vier aanwezig. Aanleiding was de motie 'Het belang van Kinderboerderijen', naar aanleiding van de in 2018 vastgestelde provinciale Landbouwvisie. In deze visie wordt het wensbeeld voor de landbouw voor 2050 geschetst. Een transitie naar een economisch rendabele, circulaire, klimaatneutrale en natuurinclusieve landbouw, o.a. te bereiken in verbinding met de stad en stadsbewoners.

Deze bijeenkomst was een start om te onderzoeken welke rol kinderboerderijen kunnen vervullen in de verbinding stad-platteland. Is er bijvoorbeeld een gezamenlijk verdienmodel of kennisuitwisseling mogelijk?

In vijf themagroepen (verbinden agrariërs en kinderboerderijen, extra inkomsten/subsidies, vrijwilligers/team, samenwerken op locatie met partners en wet- en regelgeving) hebben we geïnventariseerd welke vragen en issues er spelen. Wat is al duidelijk of wat heeft nog meer uitwerking? Wie of wat is daarvoor nodig? Zo kwamen we tot een 'agenda' per thema. De provincie heeft de uitkomsten gebruikt bij de verdere invulling aan de uitwerking van de motie.

Een concreet resultaat van de bijeenkomst is een besloten Facebookpagina voor de kinderboerderijen en dierenweides in de provincie Utrecht waarop themavragen en ideeën kunnen worden uitgewisseld.

NUSO

In 2019 waren wij ook lid van het NUSO, een vergelijkbare organisatie als de vSKBN maar dan voor speeltuinen. Als branchevereniging maakt NUSO zich hard voor het behoud van speeltuinen die in beheer van de buurt zijn. Ook zij hebben korte lijnen met de overheid waardoor wij snel toegang hebben tot relevante kennis.

Netwerk speeltuinen Utrecht

Utrecht Natuurlijk nam ook deel aan het Utrechtse netwerk voor beheerde speeltuinen. Aan dit netwerk wordt deelgenomen door alle organisaties die één van de beheerde Utrechtse speeltuinen onder hun hoede hebben en door sociaalmakelaar organisatie Dock. In dit netwerk worden ervaringen uitgewisseld met betrekking tot het beheren van de speeltuinen en de uitvoering van de beleidsregel beheerde speeltuinen van de gemeente Utrecht.

GDO

In 2019 waren wij aangesloten bij het NME-netwerk van het GDO (gemeenten voor duurzame ontwikkeling). De ruim honderd leidinggevenden van lokale natuur- en duurzaamheidsorganisaties in dit NME Netwerk helpen elkaar om:

- natuur- en milieueducatie te verbreden naar duurzaamheidseducatie en -participatie,
- doordachte, structurele en samenhangende programma's aan te bieden en te ontwikkelen,
- competenties te ontwikkelen,
- aan te sluiten op landelijke ontwikkelingen.

Als laagdrempelige organisaties die nauw samenwerken met het onderwijs en in toenemende mate met burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven, kunnen zij als geen ander gemeenten helpen om duurzame ontwikkeling dichtbij huis op lokaal niveau mogelijk te maken.

Natuureducatie

2.1 Inleiding

Met het onderwijsprogramma zet Utrecht Natuurlijk een traditie voort die zijn wortels heeft in de jaren dertig van de vorige eeuw.

UN verzorgt met haar natuureducatie programma voor zo'n 130 Utrechtse basisscholen een relevante bijdrage aan het schoolcurriculum met aandacht voor kennis, houding en gedrag rond natuur en milieu. Voor het voortgezet en hoger onderwijs in Utrecht bieden wij maatwerk op aanvraag of in co-creatie.

Met onze laagdrempelige locaties (tuinen en stadsboerderijen) als groene oases in de stad bieden wij het onderwijs weer unieke natuurervaringen.

2.2 Basisonderwijs

Zelf ervaren en zelf doen is de kern van de educatieve aanpak van Utrecht Natuurlijk voor het Utrechtse basisonderwijs.

Leren doe je met hart, handen en hoofd. Lesmateriaal kan worden gebruikt voor onderbouwing en visievorming (hoofd), bezinning en reflectie (hart) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (handen). Ook in 2019 benoemen leerkrachten in evaluaties (zie waardering) weer dat wij, met onze op de Utrechtse natuur gerichte lessen en uitdagende materialen, een meerwaarde leveren die noodzakelijk is als aanvulling op het reguliere lesaanbod.

Ook in 2019 integreerden we de duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties bij ons lesmateriaal. Zo droegen wij bij aan het onder de aandacht brengen van meerdere Sustainable Development Goals bij jonge Utrechters.

We gebruikten werkvormen waarmee kinderen oefenden in het 'kringloopdenken' en '21e eeuwse vaardigheden'. Deze zijn afgeleid van elf competenties voor toekomstgericht onderwijs, ontwikkeld door het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling.

Binnen de 21e eeuwse vaardigheden nemen ontdekkend en onderzoekend leren een belangrijke plaats in. De natuureducatie van Utrecht Natuurlijk faciliteert leerlingen daarbij. Unieke natuurbelevissen verwonderen leerlingen zo dat ze zich dat hun leven lang herinneren.

Utrecht Natuurlijk gaf met unieke natuurervaringen vorm aan de ecologische basisvorming van leerlingen. Passend

Bereik basisonderwijs

In 2019 hadden wij het volgende bereik in het basisonderwijs:

We bereikten 1712 groepen uit het Utrechtse basisonderwijs (totaal aantal keren dat wij een groep bereikt hebben met één van onze programma onderdelen).

We bereikten 45.303 leerlingen (totaal aantal keren dat wij een leerling bereikt hebben met één van onze programma's).

bij leeftijd en niveau werd kennis gemaakt, inzicht ontwikkeld en werden zorg en betrokkenheid voor de natuur de motor voor weloverwogen keuzes met handelingsperspectief. We sloten aan bij de leefwereld van leerlingen met echt Utrechtse context.

Al onze programma's vormen een invulling van kern-doelen voor het primair onderwijs.

Organisatie

De uitvoering van het basisonderwijsprogramma is in handen van het team Educatie met ondersteuning van ons secretariaat, facilitairmedewerkers, publieksmedewerkers en diverse vrijwilligers. Het team Educatie bestaat uit alle educatiemedewerkers van de locaties en onze adviseur Natuur- en Milieueducatie.

De scholen konden kiezen uit lessen op de stadsboerderijen, op de stadstuinen en op boerenbedrijven in de omgeving van Utrecht. Voor op school waren er projecten met levende materialen, leskisten met uitdagend onderzoeksmateriaal en doe-het-zelf projecten.

Onze programma's zijn ingedeeld per twee leerjaren of voor de hele school. Er is differentiatie mogelijk op leeftijd en niveau. Leerkrachten konden zoeken op niveau, thema en kerndoelen. Met de NME-Themakalender konden scholen onze lesprogramma's koppelen aan landelijke en internationale themadagen of -weken en zo aansluiten bij de actualiteit.

Ons programma is zo georganiseerd dat Utrechtse scholen zich inschrijven via de digitale NME-gids voor de lessen op onze locaties. Om de scholen te informeren over ons programma stuurden wij hen in mei 2019 het Programma Basisonderwijs 2019-2020. Op verzoek van de scholen hebben we de periode waarin kan worden ingeschreven verlengd. Inschrijven kon vanaf een maand voor de zomervakantie tot de herfstvakantie. Vanaf schooljaar 2019-2020 zijn alle leskisten jaarrond te boeken. Leskisten kunnen worden afgehaald op de dichtstbijzijnde stadsboerderij. Ook de materiaalprojecten zijn daar op vaste momenten verkrijgbaar. Niet-seizoensgebonden doe-het-zelf-projecten zijn door scholen jaarrond op elk gewenst moment te doen. Zie www.utrechtnatuurlijk.nl/nmegids voor ons complete basisonderwijsprogramma.

Op de lesvoorbereidingspagina in de digitale NME-gids staat voor de leerkrachten basisinformatie over de betreffende lessen, links naar voorbereidingsfilmpjes, lesvoorbeelden en lesmateriaal. Op verzoek van de leerkrachten is de benodigde voorbereiding voor lessen op onze locaties tot een minimum beperkt. Zo houden we de drempel voor de lessen laag.

Om tijd vrij te maken voor het ontwikkelen van het programma voor Utrechtse kinderen in een informele setting en voor andere doelgroepen hebben we besloten om onze inzet voor het basisonderwijs voor het schooljaar 2019-2020 te verminderen en te onderzoeken of we onze capaciteit in de toekomst weer uit kunnen breiden voor deze doelgroep met de inzet van vrijwilligers.

Schooltuinieren

Het schooltuinieren maakt al sinds de jaren dertig van de vorige eeuw onderdeel uit van het programma voor het primair onderwijs. Onze locaties zijn bij uitstek geschikt om een gedifferentieerd schooltuinprogramma aan te bieden. Kleuters komen kennismaken met de tuin in de herfst en/of het voorjaar. Groep 3 en 4 tuiniert op kleine schaal in groepstuinbakken. De groepen 5 t/m 8 komen in het tuinseizoen iedere week. Leerlingen van deelnemende groepen hebben een tuintje en aan het tuinwerk worden natuurthema's verbonden zoals bemesting/compost, bestuiving en zaadverspreiding. De hoogste groepen verwijzen we ook door naar het programma 'Wereldplanten' in de Botanische Tuinen van de Universiteit Utrecht voor een mondiaal vervolg rond tropische voedsel- en gebruikplanten.

Coproductie en co-creatie

Bij de uitvoering van ons programma werken we graag samen met andere organisaties. Samenwerkingspartners in 2019 waren de coöperatie Boerderij in de kijker, een samenwerking van provinciale NME-organisaties en boeren ten behoeve van educatie op de boerderij voor basisscholen. Ook waren we medeverantwoordelijk voor de organisatie van de netwerkbijeenkomst voor Utrechtse NME-organisaties en Jong Leren Eten Utrecht (JLE Utrecht). In samenwerking met de ODRU (omgevingsdienst regio Utrecht), De Groene Belevens uit Leusden en JLE Utrecht hebben we moestuincoachpoule opgezet die door scholen ingezet kan worden ter ondersteuning van hun schooltuinlessen op eigen school. Daarbij hebben we Verwonderplaten ontwikkeld waarmee coaches hun tuinlessen op school kunnen verdiepen. Derde- en vierdejaarsstudenten van de Marnixacademie (Pabo) bezochten verschillende keren Griftsteede voor een praktijkles NME. Tot slot werkten we samen met de Duurzame Pabo en VVM sectie NME voor de Masterclass Duurzaam Onderwijs, een landelijke cursus om de deelnemers te voorzien van een theoretisch kader én praktische tools met betrekking tot de sustainable development goals, duurzaam onderwijs en outdoor education.

Maatwerk

Onze educatiemedewerkers zijn de spil in de directe contacten met scholen. Zij waren de vaste contactpersoon voor de scholen. Iedere stadsboerderij heeft een verzorgingsgebied van twee wijken. Bij vragen voor maatwerk was de educatiemedewerker de aanspreekpersoon voor de scholen en degene die hen verder hielp met hun vraag.

In 2019 hebben we de volgende maatwerkprogramma's uitgevoerd vanuit onze locaties:

Gagelsteede

- **De Kleine Vliegenier en Op Dreef**
Materiaal geleverd voor het thema boerderij voor acht kleutergroepen zoals hooi, stro, voer, waterbakken en voerbakken.
- **Jules Verne**
School gekoppeld aan Earth Kweek, omdat zij de aanleg van een groen dak overwogen. En advies gegeven over de invulling van duurzaamheidslessen.
- **Marcus**
Uitgezocht of wij in de schoolvakanties de opvang voor kippen zouden kunnen verzorgen. Zij wilden graag kippen houden, maar voorzagen problemen met de verzorging in de vakanties. Helaas konden we dit niet bieden, i.v.m. het risico op insleep ziektes. Wel konden we ze een plek bieden voor hun project 'Iets aardigs doen voor anderen'. Ze hebben met leerlingen klusjes gedaan op de boerderij en de tuin. Zeventig leerlingen van groep 7 en 8 deden mee.
- **Wijzer aan de Vecht**
Meegedacht over de invulling van hun slootles langs de Vecht.
- **Chleophas**
Loeppotjes uitgeleend.

Koppelsteede

- **Rotsoord**
Lesverzorgd voor groep 5 over zwerfvuil. Deze bestond uit een Powerpoint met informatie over verschillende soorten afval en scheiding. We zijn naar buiten gegaan om het zwerfafval rondom de school op te ruimen.
- **De Baanbreker**
Van januari 2019 tot juli 2019 bracht De Baanbreker (inmiddels Op Avontuur) iedere tweede vrijdag van de maand een bezoek aan Koppelsteede voor een maatwerkles. Het ging om een kleutergroep en een samengestelde groep van vijftien tot twintig leerlingen van groep 7/8. Het idee vanuit school was dat de kinderen een half jaar lang zouden bijdragen aan een door hen gekozen 'goed doel' door klusjes te doen. Zo hebben de kleuters o.a. mini-tuintjes gemaakt, kraamcadeautjes geknutseld voor onze kuikentjes en zwerfafval opgeruimd rondom school. De bovenbouw heeft o.a. een wilgentipi gebouwd, een aantal tuintjes onderhouden en geholpen bij de dierverzorging. Als afsluiting zijn we met onze pony's op de school geweest.

- **Vrije School**

Met hen hebben we een programma ontwikkeld waardoor iedere week meerdere kleutergroepen een schooldag op Koppelsteede doorbrengen waarbij ze de stadsboerderij gebruiken als een groot buiten-ontdek- en-speel terrein. Per februari 2020 zijn zij hiermee daadwerkelijk een pilot gestart.

Steede Hoge Woerd

- **Pantarijn**
Samen met de school een op maat gemaakt moestuinprogramma ontwikkeld dat volledig afweek van ons reguliere aanbod voor de groepen 4, 5, 6 en 7. Dit programma startte na de meivakantie en werd afgerond met een oogstles in het nieuwe schooljaar.
- **De Jazzsingel**
Maatwerkprogramma gemaakt voor 75 kleuters in overleg met de leerkracht voor een gevarieerd ochtendprogramma waarbij onderdelen uit de Beestenboerderij, de Tuinverkennerles en het Kabouterpad gebruikt zijn.
- **Al Arqan**
In maart 2019 kwam de vraag voor een programma voor zestig kleuters. Om deze nieuwe school op een mooie manier kennis te laten maken met het programma-aanbod van Utrecht Natuurlijk, hebben zij deels gebruikgemaakt van ons reguliere lesaanbod (Beestenboerderij) en ook van Piet Piraatspeurtocht uit de verjaardagstijd.

Eilandsteede

- **Stip**
Een groepje van vijftien leerlingen kwam in het voorjaar wekelijks langs voor het uitvoeren van boerderij- en tuinwerkzaamheden zoals stallen uitmesten, weides harken, snoeien en schoffelen.

Griftsteede

- **Natuurschool**
Samen met hen onderzocht of er een vestiging van deze school op onze educatieve tuin aan de Plutodreef gerealiseerd kon worden. Na een aantal gesprekken werd helaas duidelijk dat dit niet zou matchen met ons gebruik van de tuin.
- **NL Zoemt**
Onthulling van het bord dat werd uitgereikt aan de wethouder van Hooijdonk door de Stichting NL Zoemt. Een schoolklas van Jenaplanschool was hierbij aanwezig en wij verzorgden een op maat gemaakte les over wilde bijen.

Waardering

We hebben er veel aan gedaan om leerlingen blij, ouders betrokken en leerkrachten tevreden te maken. Dat doen we door af te stemmen met gebruikers, door waar mogelijk passend maatwerk te bieden en door actief naar partners te zoeken voor wie we een aantrekkelijk podium zijn om scholen te bereiken. Van alle lessen en educatieproducten kregen leerkrachten een compact evaluatieformulier. Dankzij de reacties weten wij hoe ons werk wordt gewaardeerd en hoe ons aanbod beter kan aansluiten bij de wensen van de gebruikers.

Dat heeft in 2019 weer tot mooie resultaten geleid. Ons natuureducatieprogramma werd hoog gewaardeerd. 74% van onze afnemers waardeert het programma met een 8 of hoger. Onze Groene Vinger tuinlessen zelfs gemiddeld met een 9. En daar zijn we enorm trots op.

Hieronder een selectie van uitspraken uit evaluaties.

“Goede begeleiding, lekker in de buitenlucht en een goed doordacht lesprogramma.”

Tuinlessen

Tuinlessen

- “Leuke en deskundige begeleiding, alle materialen zijn voorhanden, kinderen kunnen echt zelf aan de slag.”
- “De kinderen uit de stad komen niet snel in aanraking met zelf tuinieren in een moestuin. Daarnaast is werken in de natuur ook erg goed voor rust in deze hectische tijden waarin al zo veel van kinderen gevraagd wordt. Kinderen komen echt in contact met de plek en het proces van waar hun eten vandaan komt.”
- “Dit vergeten ze niet meer. Super dat dit aangeboden wordt!”
- “Kinderen worden aangesproken op hun niveau en mogen zelf dingen ontdekken.”

“Goed verzorgd materiaal, goed uitgedacht, keuzemogelijkheden.”

Een pompoen, wat kun je daar allemaal mee doen

“Wat een mooie locatie. Hou deze les binnen het aanbod; wij maken er graag gebruik van.”

Buitengewone Bodembeestjes

Winterverhalen

- “Gezelligheid, warmte, tussen de dieren. Sfeervol!”
- “De biggen (zo groot!) en de koeien die aan de mouw van de jas van een ouder begon te likken ;)”

Kaas maken

- “Wat er allemaal aan processen voorafgaan, voordat een product in de winkel ligt van vloeibare melk naar een ronde kaas.”
- “Enthousiaste educatiemedewerker, goede en duidelijke opdrachten, zowel praktisch als wat theorie, heel leuk dat er een kalfje was, kinderen waren erg betrokken en mochten het echt zelf ontdekken. Was leuk en leerzaam.”
- “Het was erg waardevol dat deze ‘stadse’ leerlingen in een buitensituatie tot leren kwamen. Ik kan het iedereen aanraden. Het was een leuke, leerzame les en goed georganiseerd.”

“Samen met de imker bij de bijen naar binnen kijken maakte de meeste indruk. Een unieke ervaring om dit van zo dichtbij te mogen bewonderen!”

Vliegend Volk

Vliegend Volk

- “De lessen maken het betekenisvol en de kinderen zijn veel meer betrokken. Eruit zijn, buiten zijn!”

“Wat er allemaal aan processen voorafgaan, voordat een product in de winkel ligt van vloeibare melk naar een ronde kaas.”

Kaas maken

Werken op de boerderij

- “Dat leerlingen ervaren hoe het is om dieren te verzorgen. Wat daarbij komt kijken. Dat het soms ook een beetje vies is. Maar je kunt ook leuk werk doen op de boerderij.”
- “Absoluut een meerwaarde. Niet te vergelijken met in de klas zitten. Kinderen buiten, aan het werk, zeer betekenisvolle context. Het is ook ‘echt’, ze doen iets wat ertoe doet. Dieren hebben daarna een schoon hok.”
- “In een gemoedelijke sfeer met geduldige en helpende medewerkers van de kinderboerderij hebben de kinderen een topochtend gehad. Dat hebben ze zelf bij terugkomst ook aangegeven.”

“Hoeveel zwerfafval er in de buurt ligt. Wij hebben het gescheiden opgehaald. Ze hebben het verschil geleerd tussen PMD en overig afval.”

Doe ff gewoon, houd je buurt schoon

Boomfeestdag

- “Geleerd om met elkaar te zorgen voor de beplanting op ons plein en met elkaar zorgdragen voor de schoolomgeving. Jullie educatiemedewerker was vanaf het begin, ruim van tevoren, behulpzaam om alles te faciliteren. Bracht ons ook in contact met The Tree Party om de benodigde aantal bomen te krijgen.”

(W)onderwaterwereld

- De kinderen leren hoe rijk het leven in de sloot is. Erg indrukwekkend, de hoeveelheid water die je gebruikt om vlees te produceren.

Knollen, bollen, bloemen en soep

- “Erg leuk en leerzaam, bestel het elk schooljaar. Ze mogen ook altijd een bolletje mee naar huis in een potje. Vaak krijgen we dan foto's terug van hoe de tulp/narcis aan 't groeien is.”

“Het is ook ‘echt’, ze doen iets wat ertoe doet.”

Werken op de boerderij

Tuin bij school

- “Draagt bij aan de woordenschat en respect voor de natuur.”
- “Je kunt vertellen over de ontwikkeling van een plant, over kiemen, over bestuiving of over de groenkringloop, maar het komt directer aan als je het ter plekke ziet en ervaart. Er komen vragen op die je in de praktijk kunt toetsen. Maar het beste wat ze leren is respect voor de natuur en het milieu.”
- “Levend materiaal heeft enorm veel meerwaarde boven een boek of filmpje. Het alles kunnen aanraken en DOEN is heerlijk!”
- “Hoop dat we nog lang gebruik mogen maken van de diensten en materialen van Utrecht Natuurlijk!”
- “Echt een aanrader voor alle groepen.”

“Zelf bezig zijn met (duurzame) energie. Zelf ervaren.”

Energie(k)

Weer & Klimaat

- Ze weten nu hoe seizoenen ontstaan en de verschillende klimaatzones, dat vonden ze reuze interessant.
- We werken met 4xwijzer thema het weer. Deze leskist is daarom een mooie aanvulling hierop.

Bomen, bos, hout en papier

- Goede lessen over duurzaam gebruik van hout en verschillende houtsoorten.

Programma van de buren

Onze goede, langlopende relatie met het onderwijs en de praktische infrastructuur waarmee we ons werk afstemmen met de circa 130 scholen was ook in 2019 een belangrijk instrument om Utrechtse kinderen te bereiken. Ook in 2019 hebben we dit ingezet om ook het programma van andere (lokale) aanbieders onder de aandacht te brengen. 36 'Buren' maakten hiervan gebruik waaronder organisaties als Technotrend, Botanische Tuinen Universiteit Utrecht, Het Vogelnest in Amelisweerd en Natuurmonumenten Landgoed Haarzuilens. Nieuwe 'buren' waren het Wetenschapsknooppunt Utrecht, 'Wetenschap toegankelijk voor iedereen' (Universiteit Utrecht), De Duurzame Ontdekkbus, Stichting Doezo, de Zonneles, particulier initiatief en Young Engineers, 'Leren, Wetenschap & Techniek en lol hebben gaan hand in hand'.

Ontwikkelingen in het onderwijs

In 2019 was er veel landelijke discussie over de vorm en inhoud van het basisonderwijs. Wij volgden de ontwikkelingen nauwgezet om zodoende ons programma aan te laten sluiten op eventuele veranderingen in het onderwijs. Daartoe zijn we onder meer aangesloten bij de Coöperatie Leren voor Morgen en praten we zo mee met de ontwikkelingen bij 'Curriculum.nl', waarin zo'n 150 leraren en schoolleiders werken aan voorstellen voor de herziening van de landelijke kerndoelen en eindtermen voor het primair en voortgezet onderwijs. Ook staan we steeds in nauw contact met de leerkrachten voor feedback en verbeteringen.

Vanuit het onderwijs kwam de vraag of wij meer konden inspelen op mogelijkheden voor differentiatie in de programmaonderdelen om tegemoet te komen aan de verschillen tussen leerlingen. Daarom zijn we aan de slag gegaan met 'Hogere orde denkvragen'. De training voor onze educatiemedewerkers rondde we in 2019 af. Deze manier van vragen stellen paste we toe bij de herziening van onze les 'Beestenboerderij' waardoor we de grote verschillen tussen de jonge leerlingen overbruggen en we nu een uitdagende les voor alle leerlingen hebben.

2.3 Voortgezet en hoger onderwijs

Voor het voortgezet onderwijs leverden wij maatwerk aansluitend bij de wensen en mogelijkheden van de scholen. Het programma kwam veelal in co-creatie met onderwijs, leerlingen en samenwerkingspartners tot stand in typisch Utrechtse context.

Maatwerk

In 2019 zijn zo de volgende maatwerkprogramma's uitgevoerd:

- **Stadsnatuur in de kunst**

In samenwerking met De Werkplaats: de leerlingen van VWO 5 ontdekten met ons de Utrechtse stadsnatuur en een kunstenaar verzorgde een les over duurzame kunst. Daarna gingen de leerlingen aan de slag met het zelf maken van kunst. De kunstwerken werden een half jaar later met een feestelijke officiële opening onthuld en geëxposeerd in de hal van Griftsteede.

- **Inrichten schoolplein**

Bij deze samenwerking met UNIC en Griftsteede volgden zestig leerlingen van klas 2 een inspirerend programma: een rondleiding door het Griftpark, een bijenexcursie met de imker en een ontdekkingstocht op de tuin. Met deze basis gingen de leerlingen zelf een schoolplein ontwerpen. Hun ontwerpen hebben ze op school gepresenteerd.

- **Wij en de Romeinen**

De medewerkers van Steede Hoge Woerd verzorgden in samenwerking met Museum Hoge Woerd voor 120 leerlingen uit klas 5 van het Stedelijk Gymnasium Utrecht drie praktische workshops rond natuur, voedsel en leefomgeving waarin het Romeinse perspectief werd vergeleken met het hedendaagse.

- **Expositie Heel-stuk**

Twee 5VWO klassen van het St. Bonifatiuscollege maakten met elkaar een expositie rond recycling, ecodesign en materiaalgebruik. Ze oriënteerden zich hierop met een bezoek aan Castellum Hoge Woerd aan de hand van een thematische vragenlijst en door met elkaar in gesprek te gaan over de thema's met een daarvoor ontwikkelde set 'begripskaarten'. De expositie was in januari 2020 te bewonderen in Castellum Hoge Woerd.

- **Onderwaterleven verkennen**

Zoals ieder jaar, kwam het Gregorius college eind mei/ begin juni een aantal dagdelen het onderwaterleven ontdekken in de slootjes en watertjes rondom Koppelsteede. Ze hebben hier zelf werkbladen en opdrachten bij bedacht. Wij zorgden dat alle benodigde spullen klaar stonden.

- **Global Goals – Inspireren om Duurzaam te Leren**

In het kader van dit programma in samenwerking met de Academie van de stad en de gemeente Utrecht gingen studenten van de lerarenopleiding van de Hogeschool Utrecht lessen ontwikkelen voor middelbare scholieren met als doel om bewustwording met betrekking tot klimaatproblematiek en de Global Goals te vergroten. De Hogeschool Utrecht begeleidde de studenten naar een eigen lesopzet die ze begin januari daadwerkelijk aan leerlingen gegeven hebben. Voorafgaand aan deze lessen hebben wij de studenten voorzien van feedback op hun opzet.

- **Marnixacademie (ook al eerder genoemd)**

Derde- en vierdejaars studenten van de Marnixacademie bezochten verschillende keren Griftsteede voor een praktijkles NME.

Netwerk

Sinds mei 2019 zijn wij aangesloten bij de Coöperatie Leren voor Morgen bestaande uit een groep samenwerkende organisaties. Een netwerk gericht op leren voor duurzame ontwikkeling: binnen én buiten het onderwijs en van peuter tot professional.

Het doel is om duurzaamheid in het DNA van het onderwijs te verankeren aan de hand van een integrale benadering: The Whole School Approach. Het netwerk bestaat uit docenten, scholen en organisaties die verder willen met duurzame ontwikkeling in het onderwijs. Het netwerk organiseert bijeenkomsten, evenementen en projecten. De uitvoering van diverse projecten gaat in samenwerking met de leden, die met beide benen in de praktijk staan.

Groene en duurzame stad

3.1 Inleiding

Groen in de woon-, werk- en leefomgeving is van grote maatschappelijke en ook economische waarde. Groen draagt bij aan het voorkomen van wateroverlast, verminderen van hittestress, voorkomen van verloedering van de woonomgeving, het stimuleren van beweging, bevorderen van gezondheid en sociale cohesie en het bevorderen van de biodiversiteit in de stad. Daardoor is het een essentieel onderdeel van een duurzame stad.

De druk op de groene ruimte van de stad neemt toe door een groeiend aantal inwoners en meer bebouwing. De inzet van inwoners, bedrijven en de gemeente is nodig om het aantal m² groen en de kwaliteit daarvan zo groot mogelijk te laten zijn.

Het groen in de stad is naast haar grote maatschappelijke waarde, ook een bron van inspiratie en zingeving voor vele Utrechters. Zij ervaren plezier en uitdaging in het opdoen van kennis en bijdragen aan het groen en de biodiversiteit in de stad.

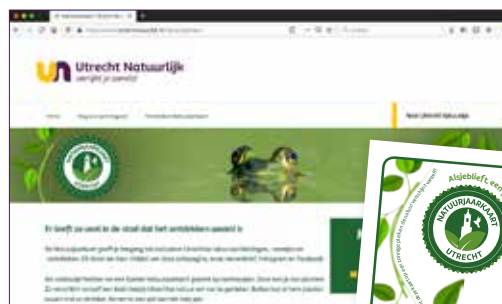
Hieronder een overzicht van onze activiteiten.

3.2 Biodiversiteit

Natuurjaarkaart

Met de campagne 'Natuurjaarkaart' hebben we de Utrechtse stadsnatuur onder de aandacht gebracht. De campagne bestond uit een digitaal platform (website, digitale nieuwsbrief en social media) en een kalender met activiteiten, excursies, lezingen en acties. We hebben tien nieuwsbrieven uitgegeven waarvan de inhoud werd samengesteld met actieve bewoners en de Utrechtse stadsecologen.

De Natuurjaarkaart zelf hebben we onder de aandacht gebracht door middel van een fysieke kaart met bloemenzaden die we uitdeelden tijdens evenementen. Ook organisaties in de stad waren uitgenodigd om mee te doen in deze campagne. Eind 2019 hadden we 174 volgers op Instagram, 175 abonnees voor de nieuwsbrief en zestig Facebook volgers.

Natuurcolleges

In een natuurcollege gaf een expert een kort college over het onderwerp, was er veel ruimte voor vragen en gingen we bij voorkeur naar buiten om het onderwerp te zoeken en te bekijken. In 2019 hebben we drie Natuurcolleges op Griftsteede georganiseerd: de fazant, kikkers en padden en de kauw, met een totaal van ca. tachtig deelnemers.

In 2019 organiseerde Utrecht Natuurlijk activiteiten waarmee we Utrechters willen aanzetten tot:

- bijdragen aan – en beleven van de biodiversiteit in de stad;
- bijdragen aan het vergroenen van de stad;
- bijdragen aan het verduurzamen van de stad.

Daarnaast hebben we een Kidscollege ‘waarom dragen dieren geen trui?’ gegeven in samenwerking met de bibliotheek (vijftien deelnemers) en een natuurcollege Stadse dieren op een buurtborrel in de wijk Wittevrouwen.

1001 soortendag

Tijdens de 1001-soortendag in Lunetten trokken experts met bewoners de wijk in, om in kaart te brengen welke dieren en plantensoorten op dat moment in Lunetten te vinden waren. Het doel was om in een dag zoveel mogelijk verschillende soorten te vinden. Naast de meer algemene planten- en diersoorten werd er door expert gezocht naar orchideeën, korstmossen, vleermuizen en nachtvlinders. Er was zelfs een duikteam, dat onderwater dier- en plantensoorten ging onderzoeken bij Fort Lunet 3-4. Bezoekers konden zelf ook op onderzoek uit. Er stonden materialen klaar om bodemdierjes te onderzoeken en bezoekers gingen slootje prutten en op zoek naar waterdierjes.

Alle gevonden soorten werden genoteerd en doorgegeven en ingevoerd op waarneming.nl. Aan het einde van de dag werd de balans opgemaakt: er zijn 730 soorten geteld! Waaronder bijzondere vondsten zoals de libellen weidebeekjuffer, blauwe breedscheenjuffer en bruine korenbout. De dag werd afgesloten door een presentatie van de stadsecoloog over natuur in de stad.

GroeneUitloper 030

2019 was het eerste jaar dat wij de Groene Uitloper 030 op onze website hadden. In deze agenda staan alle groene activiteiten die in de stad en de omgeving (op fietsafstand van de Dom) georganiseerd worden. Utrechters op zoek naar kinderactiviteiten, boswandelingen of juist naar lezingen, cursussen of bijeenkomsten konden hier een activiteit vinden die aansloot bij hun interesse.

Gierzwaluwen

45 vrijwilligers inventariseerden broedplaatsen van gierzwaluwen in de gemeente Utrecht. Deze inventarisatie was belangrijk voor de bescherming van de gierzwaluw. De gemeente Utrecht gebruikt de gegevens voor hun soortmanagement plan. Naast het mobiliseren van de oude vrijwilligers hebben we verder nieuwe vrijwilligers gewonnen voor de wijken Leidsche Rijn en Vleuten De Meern, drie informatieavonden voor de vrijwilligers georganiseerd, de vrijwilligers ondersteund bij communicatie richting bewoners en het organiseren van een excursie en een extra nieuwsbrief voor de vrijwilligers gemaakt.

Bat030

Coördinatie van Bat030 projecten om de vleermuizen en hun verblijfplaatsen in kaart te brengen om ze zo te kunnen beschermen. Dit project bestond uit: inventarisatie van kraamkamers gewone dwergvleermuis en laatvlieger, VleerMUS (transecten fietsen met batlogger) en het controleren van open en dichte vleermuiskasten. Elk onderdeel werd afgetrapt en afgesloten met een bijeenkomst. Circa twintig actieve vrijwilligers namen deel aan de Bat030 projecten.

Hooilandbeheer

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van het nieuwe maai-beheer op de aanwezige natuurwaarden van flora hebben wij vanaf 2015 de gevolgen op de vegetatie gemonitord. Aangezien de effecten van een aangepast maai-beleid niet in één jaar zichtbaar zijn, is deze opdracht uitgespreid over vijf jaar tot en met 2019. Gedurende die periode hebben dertien locaties in de stad gemonitord hoe de vegetatie zich ontwikkelde. Door de grote verschillen in het weer gedurende die periode was de invloed van het extreme weer en van het beheer lastig te zien.

3.3 Groene Stad

Geveltuinfolder

Vanuit wijkbewoners, al dan niet via de wijkbureaus, bereikte ons regelmatig de vraag om informatie over het aanleggen van een geveltuin. Daarom hadden wij besloten om een folder te maken met deze informatie. Eind maart 2019 was deze klaar, met onder andere tips voor het aanleggen en de plantkeuze.

De folder is verspreid door alle wijkbureaus en wijk-servicecentra van de gemeente Utrecht en werden ook meegegeven met subsidieaanvragen voor een geveltuin. Ook vormde de folder een onderdeel van de expositie 'Maak Utrecht Groener' in de hal van het Stadskantoor. Verder zijn en worden de folders verspreid via onze eigen Utrecht Natuurlijk locaties (stadsboerderijen en stadstuinen) en via centrale plekken in de wijk (bibliotheken, buurtcentra, etc.).

Expositie Maak Utrecht Groener

Met onze geveltuinenfolder en de Natuurjaarkaart hebben we een bijdrage geleverd aan de expositie 'Maak Utrecht Groener' die 13 maart t/m 5 september 2019 in het stads-kantoor stond. "Wat kunt u doen om Utrecht groener te maken?" De expositie gaf handige en simpele tips en liet een selectie zien van allerlei groene initiatieven voor en door de stad.

Inloopavond Groene daken

Samen met bewonersgroep Groen Oost en de Oostkrant organiseerden wij tijdens de duurzame week een inloopavond over groene daken. In de tuinkas van De Wilg (Utrecht oost) konden de belangstellenden informatiepanelen over groene daken bekijken en vragen stellen aan verschillende deskundigen. Sedumkweker Sempergreen uit Bunnik liet geïnteresseerden verschillende soorten sedum zien en toonde kant-en-klare oplossingen die zo op het dak gezet kunnen worden. Een medewerker van de gemeente Utrecht lichtte de subsidieregeling van de Gemeente Utrecht toe. Er waren meer dan tweehonderd bezoekers. Achteraf stuurden we aanvullende informatie over groene daken via de mail aan bijna honderd mensen.

Ondersteuning aan wijk- en buurtinitiatieven

- We hebben ondersteuning geboden bij het klimaatbestendig maken van Kanaleneiland-Zuid. Ons aandeel bestond uit het inzichtelijk maken wat de maatregelen voor de wijk betekenen door middel van de **watertafel**. Ook hebben we bewoners geïnformeerd en gestimuleerd om hun nieuwe tuinen te beplanten en niet (volledig) te betegelen.
- We ondersteunden twee groepen bewoners bij de herinrichting groenstroken op de Mies Bouhuyslaan en Jan Wolkerssingel, 't Zand Leidsche Rijn. Bewoners hadden het initiatief genomen om grasstroken in te richten met **bij- en vlindervriendelijke beplanting**. Ons aandeel bestond uit advisering over de beplanting, contacten met de gemeente en ondersteuning bij aanvragen van financiering.
- Natuurfoto-kalender Leidsche Rijn: op initiatief van buurtbewoners was er een **natuurfoto-kalender** gemaakt met twaalf natuurfoto's van wijkbewoners. De kalender was geproduceerd door een groepje lokale vrijwilligers en werd verkocht door boekhandel Kees Visscher. Wij verzorgden de teksten bij de foto's, gericht op handelingsperspectief voor bewoners (denk aan biologische voorjaarsbolletjes planten ten behoeve van de bijen en aan het vergroenen van tuinen). Helga van Leur verzorgde de teksten bij de foto's, gericht op de klimatologische omstandigheden.

- We hebben het buurtinitiatief van de bewonersplatform Staatsliedenbuurt/Lauwerecht voor het vergroenen van de buurt ondersteund. Het project bestond uit het ophangen van **broedkasten voor de gierzwaluw en de koolmees** in deze buurt. De bouwpakketten voor de kasten werden gemaakt door de Van de Hoeven-kliniek en in elkaar gezet en opgehangen door ca. 25 buurtbewoners. Een stadsvogeladviseur gaf advies over het ophangen van de kasten. Utrecht Natuurlijk heeft ondersteund met advies, netwerkinzet en communicatiemiddelen. In aanvulling op dit project hebben we een presentatie verzorgd over het vergroenen van de buurt (meer dan alleen voor vogels) op een buurtborrel. Het project krijgt in 2020 vervolg.
- Op 14 april werd het vernieuwde Nifterlakepark en het **nieuwe Speelbos Zuilen** feestelijk geopend. Wij waren daar ook bij. Naast eerdere hulp en ondersteuning vanaf 2016 werkten we op deze feestelijke dag samen met bewoners aan een insectenhotel. Dit hotel heeft een vaste plek in het speelbos. De festiviteiten werden druk bezocht.
- In april zijn we door Bibliotheek Zuilen gevraagd om te adviseren over het **vergroenen van de buitenruimte** van de bibliotheek en het aanbieden van groen gerelateerd **activiteiten** voor kinderen door personeel van de bibliotheek. Diverse gesprekken zijn gevoerd, over plannen is meegedacht en tips zijn gegeven naar tevredenheid van de contactpersoon van de bibliotheek. Onderhoud is verricht, kruidentuin aangelegd, etc. door personeel van de bibliotheek. In de zomervakantie is een zeswekenprogramma aangeboden met diverse kinderactiviteiten in de groenstrook. Op 7 augustus heeft een van onze vrijwilligers een activiteit begeleid; **insectenhotel** bouwen. Wij hebben ook gezorgd voor materialen om het hotel te vullen. Door slecht weer was het aantal deelnemers op deze dag helaas beperkt. De bibliotheek overlegt intern over het vervolg van het aanbieden van deze activiteiten.
- Vanaf eind maart hebben we contact gehad met bewoners van de Camera Obscuradreef in Overvecht. Zij willen van hun stenige plein tussen de flats **het groenste plein van Utrecht** maken. Hiervoor hadden we contact gezocht met Copijn (ontwerpen van het plein) en met ons (advies over vergroenen van het plein en natuurlijk spelen). Op 10 april was de bijeenkomst met de enorm betrokken en gedreven bewoners waarbij wij en Copijn ook aanwezig waren. Door middel van voorbeeldfoto's over inrichting en natuurlijk spelen zijn de wensen geïnventariseerd. Deze wensen zijn meegenomen in het ontwerp van het plein dat Copijn heeft gemaakt. De bewoners zijn in gesprek met de gemeente over de mogelijkheden van het inrichten van het plein.
- Op locatie Griftsteede is het bord onthuld dat werd uitgereikt aan de wethouder van Hooijdonk door de **Stichting NL Zoemt**. Een schoolklas van Jenaplanschool was hierbij aanwezig en ontving een door ons op maat gemaakte **les over wilde bijen**.
- Op zondag 15 september waren we **aanwezig op het ZON festival** bij het ZIMIHC theater; het leukste wijkfestival van Zuilen en Ondiep. Wij hadden een kraam ingericht met een leuke kinderactiviteit: **oorwormpotjes maken**. Daarnaast was Theeschenkerij de Oogst van Stadstuin Zuilen ook aanwezig in de kraam. Zij vertelden mensen over de theeschenkerij en verkochten heerlijke thee-producten en pompoenen van de stadstuin. De organisatie van het festival schat het aantal bezoekers op circa 1000 personen.
- Op de **markt** op 7 december, voor en door Overvechters waren wij ook van de partij. Met kinderen hebben we **vogelvoerhuisjes gemaakt** van gebruikte melkpakken. Het was een koude dag, maar er waren behoorlijk wat bezoekers. Circa 35 kinderen hebben een vogelvoerhuisje gemaakt en mee naar huis genomen.

Witte ulekenexcursies met Gemeente Utrecht

In 2019 zijn enkele 'witte gebieden' onderzocht op flora en fauna met als doel meer zicht te krijgen op wat er allemaal leeft in de stad. Witte gebieden zijn gebieden waar van een of meerdere soorten relatief weinig van bekend is. Kennis over aanwezige soorten kan gebruikt worden voor optimalisering van beheer en inrichting, bijvoorbeeld bij ruimtelijke ontwikkeling. Utrechters waren van harte uitgenodigd om mee te gaan. De inhoud van de excursies werd georganiseerd door de Utrechtse stadsecologen. Wij zorgden voor een flyer, PR via de Natuurjaarkaart en regeldden de inschrijving. In 2019 zijn er tien excursies georganiseerd.

Groene schoolpleinen

• **Johannesschool in Overvecht**

In mei 2019 zijn we door de directie en ouders van de Johannesschool in Overvecht benaderd om mee te denken met het vergroenen van het schoolplein. Er zijn diverse gesprekken en contactmomenten geweest, waarna er advies is gegeven. We hebben onder andere gezorgd voor wilgentakken zodat een wilgenhut op het schoolplein kon worden aangelegd. Ook hebben we ze in contact gebracht met The Tree Party zodat er bomen op het schoolplein konden worden gepland. In 2020 volgt nog een werkdag waaraan we ons steentje zullen bijdragen.

• **De Spits in Lunetten**

De werkgroep groen schoolplein van de Spits heeft ons in de zomer van 2019 benaderd om mee te denken over hoe zij hun schoolplein kunnen vergroenen. Tijdens drie overleggen hebben we advies gegeven over het proces en meegedacht over een programma van eisen. In de herfst van 2019 hebben we een excursie georganiseerd voor de werkgroep langs verschillende groene schoolpleinen in Utrecht. De kennis en inspiratie die de deelnemers opgedaan hebben tijdens deze dag hebben ze gebruikt voor het schrijven van een programma van eisen.

• **De Pijlstaart in Noordwest**

Dit is een langer lopend initiatief van ouders en de school om het schoolplein van deze stenige school aan de rand van de binnenstad te vergroenen. We hebben bijgedragen aan de ideeën en uitwerking van hun plannen gedurende verschillende werkbijeenkomsten met de ouders van de school.

Groen doet goed

Dit vierjarige programma van de Provincie Utrecht is erop gericht kinderen uit de stenige wijken meer naar buiten (bos of park) te krijgen. Wij werkten samen met verschillende partners om dit voor elkaar te krijgen. In 2019 werd o.a. het speelbos Zuilen geopend waar de buurtbewoners vanaf 2016 aan gewerkt hebben en via workshops en activiteitendagen de omwonenden warm hebben gemaakt voor dit initiatief. NatuurWijs (programma van Staatsbosbeheer) en de Avonturenclubs zijn succesnummers uit Groen doet goed waarbij in Utrecht jaarlijks zo'n 1500 kinderen de (stads)natuur ingaan.

GroenmoetjeDoen!

Bij de GroenmoetjeDoen! fietstocht zorgden wij voor een toelichting op wormenhôtels en natuurvriendelijk tuinieren op onze locaties. Er waren ongeveer twintig zelfbeheer-betrokkenen die hier belangstelling voor hadden.

Tiny Forest met IVN

Samen met het IVN werkt de gemeente eraan om vier Tiny Forests in de stad Utrecht te realiseren. Een plek waar bomen groeien, insecten zoemen of een egeltje schuilt. Waar kinderen zichzelf kunnen verstoppen, buurtbewoners kunnen bijkletsen of bramen kunnen plukken. Een minibosje aangelegd in samenwerking met de buurt en onderhouden door bewoners of een school uit de buurt. Utrecht Natuurlijk heeft meegeholpen om dit te realiseren. In 2019 is het Tiny Forest aan de Baden Powell-laan geopend en is gestart met de aanleg van een bosje in het Majellapark.

Watertafel

Vanaf september 2019 hebben wij de Watertafel van Water030 permanent in bruikleen. De Watertafel is ingezet bij evenementen en bijeenkomsten om voorlichting te geven over wateroverlast in de stad en de mogelijkheden die particulieren hebben om hun eigen tuin watervriendelijk / klimaatproof in te richten. In 2019 is de Watertafel ingezet bij het Oogstfeest op Steede Hoge Woerd, bij de klimaatbestendigheid-bijeenkomst in Kanaleneiland en bij de markt Slim Wonen van de Gemeente Utrecht.

3.4 Duurzame stad

Circulair Sprookjes bestaan

Op dinsdag 15 januari organiseerden wij de themabijeenkomst 'Sprookjes bestaan: circulaire verhalen uit de stad'. Koplopers uit de circulaire economie gingen met ons in gesprek over hoe je een duurzaam en circulair initiatief opzet. Wat hadden zij geleerd en wat zouden ze nu anders aanpakken? Wat zouden ze juist weer zo doen? Aan het eind van deze bijeenkomst was er ook gelegenheid om afscheid te nemen van Corrie Reijnhout, onze vorige directeur.

Wormenhotels

Samen met o.a. Buurman Utrecht (Hof van Cartesius) en de Moestuinfuf (Charlotte Verhoeve) werkten we met buurtbewoners aan de totstandkoming van wormenhotels in de stad. Het eerste wormenhotel komt in de wijk West aan de Adikade. Het Utrechtse wormenhotel wordt ontworpen door Buurman Utrecht en gebouwd van materiaal dat vrijkomt bij de afvalscheidingsstations van Utrecht. In een wormenhotel zetten wormen het groente- en fruitafval van twintig huishoudens om in vruchtbare compost. De compost wordt weer gebruikt in de openbare ruimte om planten en bomen van extra voedingsstoffen te voorzien. In 2019 is hard gewerkt aan de voorbereidingen voor het eerste hotel. We hopen dat we in 2020 daadwerkelijk één of meerdere hotels in de stad kunnen realiseren.

Duurzame week

Net als voorgaande jaren waren wij in 2019 partner van de duurzame week. Door inzet van de SIDO regeling maakten we programmaonderdelen voor de week mogelijk. Ook organiseerden we het programma in deze week, zoals een workshop watervriendelijke tuin in samenwerking met de gemeente op onze locatie in Lunetten.

Warme Truiendag

Jaarlijks de grootste klimaatactie van Nederland. Georganiseerd in februari. Een feest van klimaatoplossingen voor iedereen. In het kader hiervan maakten wij een filmpje voor scholen en boden de scholen een speciale les aan over hoe dieren in de winter overleven en wat wij daarvan kunnen leren.

Kerstbomen verhuur

De kerstbomenverhuur van Stichting Kerstbomen Verhuur Utrecht was dit jaar opnieuw een succes. Honderden Utrechters gingen voor een groene Kerst, en huurden een boom bij de stichting. De milieuvriendelijke kerstbomen werden speciaal met kluit uit de grond gehaald, zodat zij na de Kerst weer teruggezet konden worden. Op de stadsboerderijen Steede Hoge Woerd en Griftsteede kon een kerstboom opgehaald en ook weer ingeleverd worden. Via Steede Hoge Woerd zijn uiteindelijk 211 kerstbomen verhuurd en via Griftsteede waren dit er zelfs 475.

3.5 SIDO

De Stimuleringsregeling Initiatieven Duurzame Ontwikkeling (SIDO) maakt duurzame initiatieven in en voor de stad Utrecht mogelijk door een financiële bijdrage.

Elf projecten deden met succes een beroep op de regeling voor een totaalbedrag van € 90.000,-. Daarvan hadden vier initiatieven betrekking op duurzaamheid in het voortgezet- en basisonderwijs, bij vier initiatieven was inspiratie voor duurzame gedragsverandering het hoofdthema en drie initiatieven richtten zich vooral op groen, biodiversiteit en tuinieren stad.

- In 2019 werd voor de vierde keer de **Duurzame Week Utrecht** georganiseerd. Dit jaar werden alle basisscholen in Utrecht uitgenodigd om te ontdekken en te leren over water, energie en afval. Stichting Duurzame Week ontving uit de SIDO regeling een bijdrage van € 15.000,-.
- Adrea Simmelink ontving € 1286,90 voor het organiseren en uitvoeren van **workshops 'bijenhotel maken'** op verschillende plekken in de stad.
- Matthijs Wansink en Adriaan Schuitemaker gingen op zoek naar systeemomdenkers die circulair werken in de Utrechtse praktijk brengen en maakten daarvan de **inspirerende fim 'Voorlopers'** die begin februari 2020 feestelijk in première ging met een drukbezochte screening. De teaser vind je hier: youtu.be/VhgmT7mFCVA. Ze ontvingen voor hun project een bijdrage van € 6075,- vanuit de SIDO regeling.
- Landscape Architects maakte een aantal **informatiepanelen over groene daken** om door bewonersinitiatief Groen Oost te worden ingezet bij inloopavonden en bewonersbijeenkomsten. Voor dit project ontvingen zij een bijdrage van € 1500,-.
- Stichting Nul op de Meter ontving € 6000,- voor het ontwikkelen en inzetten van **Escape Events met Escapeboxen** rond het thema energietransitie. Een toepassing van gamification als motor voor verandering.
- Fleur Blom ontving € 2667,20 voor haar project **'Samen doen, samen groen'** waarbij zij met nieuwe Nederlanders op verschillende plekken in de stad tuinactiviteiten organiseert die het groen een impuls geven en de betrokkenen met elkaar verbinden.
- O3-effect ontving een bedrag van € 7500,- voor hun project **Innovatielab Voortgezet Onderwijs**. Het project laat leerlingen praktisch kennis maken met integraal denken en handelen bij een vraagstuk rond Duurzame Ontwikkeling en Global Goals. Samen met een aantal

partners betrokken zij vijf Utrechtse voortgezet onderwijs scholen bij het uitwerken van duurzaamheidsvraagstukken in specifiek Utrechts Context. Docenten, leerlingen, bedrijven en organisaties ontdekten daarbij samen de waarde van het integraal verbinden van onderwijs met lokale duurzaamheidsperspectieven.

- Stichting Kunstzinnig Energiepark ontving een bedrag van € 15.000,- voor het realiseren van een kunstzinnig toestel dat **energie- en waterbewustzijn** met mondiaal perspectief speelt, en op een wijze die uitnodigt om te bewegen onder de aandacht brengt van gebruikers van het schoolplein van de Anne Frankschool.
- Stichting De Buurtcamping Utrecht ontving € 6740,- voor het organiseren en uitvoeren van **'Buurtcampings'** in de verschillende wijken. Naast aandacht voor natuur-recreatie, inzet op het verminderen en verantwoord verwerken van afval en aandacht voor schone festival-energie zorgde dit toegankelijke project ook nog voor verbondenheid in de wijken.
- Stichting Technotrend ontving € 15.000,- voor het uitvoeren van het **Young Innovator Programma** op middelbare scholen in Utrecht in het kader van het innovatieprogramma Climate-KIC uit de Europese actie-lijn Education for Sustainable Development. Jongeren leerden hier om lokale actuele real life vraagstukken rond klimaatadaptie en duurzaamheidstransitie systemisch te benaderen en oplossingen uit te werken in samenwerking met de casusinbrengers.
- Bright Future Lab ontving € 13.231,- voor studenten Business & Administration van ROC Midden-Nederland om voor het **project 'leiderschap voor duurzaamheid'** een aantal workshops te verzorgen rond storytelling, teambuilding, social sustainability en personal leadership for ecological sustainability.

3.6 Netwerk

In 2019 participeerden we in verschillende netwerken in de stad om zo een beter beeld te krijgen van onze onderwerpen en samenwerkingspartners in de stad.

Magie netwerk

In 2019 waren we, net als voorgaande jaren actief betrokken bij het Magie-netwerk waarin ook de gemeente (o.a. de stadsecoloog), Utrechtse natuur- en milieuverenigingen en het Milieucentrum Utrecht actief zijn. Iedere zes weken hebben we een overleg aan de hand van actuele onderwerpen in de stad die door de verschillende deelnemers geagendeerd kunnen worden. Voor ons is dit netwerk een belangrijk klankbord voor de onderwerpen die spelen in de stad en een vindplaats voor behoeften in de stad op het gebied van ondersteuning voor groene initiatieven.

Afstemming met Stadsecologen/ groenbeheer en water

Naast overleg in het Magie hadden we regelmatig contact met de stadsecologen over beleidsontwikkelingen in de stad met betrekking tot groen, afstemming van werkzaamheden en actuele onderwerpen. Ook overlegden we met verschillende medewerkers van Stadsbedrijven voor afstemming over de ondersteuning van zelfbeheerders en over de uitvoering van het Utrecht Waterproofprogramma.

Programmaad Utrecht voor Global Goals

Utrecht Natuurlijk doet mee in de programmaad bestaande uit tien personen die organisaties uit de stad vertegenwoordigen als de universiteit, Rabobank en de Economic Board.

In 2019 hebben we nagedacht over de koers en aanpak aan de hand van de volgende onderwerpen:

Focus. Alle goals of een selectie? Welke goals passen het beste bij de stad?

Resultaat. Welk concreet resultaat moeten we als U4GG nastreven?

Doelgroep. Welke doelgroep(en) spreken we aan: bedrijven, particulieren en/of (Global Goal-gerelateerde) initiatieven?

Naamsbekendheid en strategie. Hoe creëren we naamsbekendheid in/om Utrecht? Zelf campagnes organiseren of aansluiten bij wat er al is?

Ontwikkeling. Op welke activiteiten moet U4GG inzetten om bovenstaande te bereiken?

Tuinambassadeurs

We waren betrokken bij het initiatief om 'Tuinambassadeurs' in Utrecht te krijgen die bewoners kunnen ondersteunen bij het vergroenen van de stad. Wij waren aanwezig bij de brainstromsessies hierover en hebben meegedacht over hoe dit in Utrecht voor elkaar te krijgen. Onze programmamakers zijn de eerste tuinambassadeurs van Utrecht en kunnen nu al benaderd worden voor vragen over dit onderwerp.

Organisatie

4.1 Team

Utrecht Natuurlijk werkt met een team van deskundige en bevoegen professionals. We geven invulling aan ons werk vanuit de kernwaarden deskundigheid, ondernemerschap, creativiteit en doen dat op verbindende en toonaangevende wijze.

In 2019 werkten we met 43 medewerkers met een parttime of fulltime aanstelling en zo'n dertig weekendkrachten. We geven uitvoering aan onze activiteiten vanuit onze vijf stadsboerderijen. De teams op locatie bestaan uit een locatiecoördinator (stadsboer), een programmamaker, een educatiemedewerker, diervverzorgers en locatiemedewerkers. Op de locaties Eilandsteede en Griftsteede hebben wij daarnaast speeltuinmedewerkers in dienst. De locaties worden gezamenlijk ondersteund door twee facilitair medewerkers.

De uitvoering van ons programma werd ondersteund door ons bedrijfsbureau met een secretariaat, communicatiemedewerkers, een inkoper, hoofd bedrijfsvoering en directie. De ICT-ondersteuning, financiële administratie en personeelsadministratie zijn deels uitbesteed bij gespecialiseerde bedrijven.

We hebben een vaste externe hr-adviseur die ons ondersteunt bij de uitvoering van ons personeelsbeleid.

Een groot deel van onze medewerkers werkt decentraal in een locatieteam. In 2019 hebben we geïnvesteerd in locatie overstijgende samenwerking en ontwikkeling van ons werk. De uitvoerend medewerkers werken inhoudelijk en locatie-overstijgend samen in de vakgroepen Dierverzorging, Tuinen, Speeltuinen, Educatie en Programma. Deze vakgroepen worden begeleid door coördinatoren. Deze werkwijze is in 2019 gestart en wordt in 2020 gecontinueerd. De nieuw te ontwikkelen dienstverlening voor boerderijwinkel en ondersteunende horeca en begeleide arbeidsplaatsen wordt op soortgelijke wijze in de organisatie geborgd. Aanvullende externe opdrachten worden uitgevoerd door programmamakers en projectmedewerkers.

4.2 Stages

In 2019 hebben we ruim zestig stagiairs de mogelijkheid geboden om zich verder in hun beroep te bekwamen door een stage bij ons.

Het grootste deel van de stagiairs waren maatschappelijke stagiairs, leerlingen van de bovenbouw van de basisschool of van de eerste groepen van het vervolgonderwijs. In totaal hebben op deze manier zo'n 35 leerlingen bij ons een kijkje in de keuken gekregen en zo een realistischer beeld van ons werkveld gekregen. Daarna volgden de stagiairs afkomstig van mbo-opleidingen als het Wellantcollege en Aeres uit Barneveld. Zij liepen bij ons stage om ervaring op te doen met diervverzorging, werkzaamheden in het groen op onze tuinen en/of de organisatie van

activiteiten en contact met onze bezoekers. Een kleiner deel van onze stagiairs was afkomstig van de universiteit of een hogeschool. Een voorbeeld van deze laatste groep is een student Liberal Arts and Sciences van de Universiteit Utrecht. Zij vond bij ons een stageplek waarin ze duurzame ontwikkeling en educatie kon combineren. Op Gagelsteede heeft ze lessen gegeven en een opzet gemaakt voor de herziene les Vliegend Volk. Ook heeft ze onderzocht wat bewoners in Overvecht belangrijk vinden in hun tuin en hoe dit te vertalen is in een watervriendelijke tuin.

4.3 Bestuur

Het onbezoldigde bestuur van Utrecht Natuurlijk bestond in 2019 uit Paul Kokkeler, Stan Beelen en Victor Pastoor. Utrecht Natuurlijk werkt met een Bestuur – Directie model. In 2019 zijn de voorbereidingen getroffen om van een Bestuur – Directie model naar een governance model te gaan met een Raad van Toezicht en een Directeur / Bestuurder. Het huidige bestuur gaat in dit model verder als Raad van Toezicht. Een dergelijk model past beter bij Utrecht Natuurlijk, omdat daarmee de eindverantwoordelijkheid komt te liggen bij de directeur en de Raad van Toezicht ook daadwerkelijk toezicht kan houden op het handelen van de directeur en organisatie. Het nieuwe governance model wordt in 2020 geïmplementeerd.

4.4 Nieuw beleidsplan 2020–2023

In 2019 hebben we een nieuw beleidsplan geschreven voor de subsidieperiode 2020 tot en met 2023 waarmee we de komende jaren invulling gaan geven aan de beleidsregel Natuur- en Milieucommunicatie en -educatie van de gemeente Utrecht en een bijdrage leveren aan de opgaven waar de stad voor staat. De totstandkoming van het beleidsplan was een intensief en bepalend proces. Voor het eerst in het zelfstandig bestaan van Utrecht Natuurlijk maakte de organisatie een meerjarig inhoudelijk beleidsplan. Aan de basis van het beleidsplan ligt de beleidsregel Natuur- en Milieucommunicatie en -educatie en de evaluatie die de gemeente Utrecht heeft laten uitvoeren naar de uitvoering van deze beleidsregel in de periode 2015 – 2018. De contouren van het nieuwe beleidsplan hebben we vervolgens vormgegeven in een proces met verschillende ontwerpessies waar door een wisselende vertegenwoordiging uit de organisatie aan werd deelgenomen. Het concept dat hieruit voortkwam is op alle locaties besproken en van feedback voorzien en heeft geleid tot ons nieuwe beleidsplan 2020 – 2023 dat op 30 september is aangeboden aan de gemeente Utrecht. In het nieuwe beleidsplan leggen we een extra focus op 'groen'. Samen met de inwoners van Utrecht werken we aan een gezonde, groene, biodiverse en klimaatadaptieve stad voor iedereen. Dat doen we langs vijf programma-lijnen: natuurrecreatie en -educatie op onze stadstuinen en stadsboerderijen, lokaal beleefbare voedselproductie, een groene stad, natuureducatie voor het onderwijs en werken in het groen.

2019 in beeld

Utrecht Natuurlijk

☎ 030 753 38 00

✉ info@utrecht Natuurlijk.nl

🌐 www.utrecht Natuurlijk.nl

f [/utrecht Natuurlijk](https://www.facebook.com/utrecht Natuurlijk)

📷 [/utrecht Natuurlijk](https://www.instagram.com/utrecht Natuurlijk)

🐦 [@030 Natuurlijk](https://twitter.com/030 Natuurlijk)